

Glädjen i att tvingas tänka nytt

En studie av verksamhetsutveckling vid två folkbibliotek i Skåne

Johanna Rivano Eckerdal
Institutionen för Kulturvetenskaper
Lunds Universitet
2016

LUNDS
UNIVERSITET

Sammanfattning

Vid biblioteken i Burlöv och Ängelholm har tidigare bedrivits projekt att främja folkbibliotekens utveckling mot kulturhus (Kulturnämnden 2012). Arbetet med projekten, Kulturhusprojektet i Arlöv och Kulturstråket i Ängelholm, följdes i en studie av författaren och har rapporterats tidigare (Rivano Eckerdal 2013). Föreliggande rapport är resultatet av en uppföljande studie som bedrivits under åren 2014 och 2015. Studien har finansierats av Region Skåne. Rapporten ger en sammanfattande överblick över om och i så fall hur idéer och verksamheter från de två avslutade projekten lever vidare i den ordinarie verksamheten vid de två skånska biblioteken samt en analys av hur skeenden under och efter projekttiden kan förstås i relation till folkbibliotekens samtida roll.

Föreliggande rapport syftar till att erbjuda en beskrivning av samt teoretiskt grundad förståelse av konsekvenser av verksamhetsutveckling vid folkbibliotek i Skåne. Under studiens gång har två övergripande frågor formulerats:

- Vad sker med folkbibliotekets identitet och därmed med identiteten som folkbibliotekarie när verksamheten utvecklas och hur förstår man som folkbibliotekarie de förändringarna?
- Att arbeta på folkbibliotek innebär att arbeta i en politiskt styrd organisation, hur kommer det till uttryck för de som är anställda på folkbibliotek och hur förhåller man sig till det?

I studien har en etnografisk ansats använts. Samtal, intervjuer, deltagande observationer, mejlfrågor och enkäter av två slag och analys av dokument har använts. Undersökningen är utförd som följeforskning, vilket innebär att de två projekten följs över tid och att forskaren under tiden varit aktiv som samtalspartner för att främja reflektion och lärande under projektets gång.

En analys görs i två steg, det första ger en verksamhetsnära beskrivning av verksamheterna vid de två biblioteken och i det andra steget görs en sammanfattande analys av hur skeendena som beskrivits kan förstås. För analysen används en kombination av institutionell teori och posthumanistisk teori.

För arbetet vid biblioteket i Arlöv har man arbetat vidare med en referensgrupp och program under rubriken *Lördagar på biblioteket*. Kulturhustanken lever kvar i verksamheten idag och har gått från att vara ett projekt som några arbetade med till att vara uppgifter som alla är delaktiga i. Arbetet upplevs som positivt men det framkommer att man är få som genomför mycket. Att få tillräckligt antal deltagare till programmen samt vilket innehåll programmen ska ha är frågor som personalen arbetar med. Referensgruppen ses som värdefull men att engagera tillräckligt många i den kräver stor ansträngning från personalen. Vilka som blir delaktiga samt hur man synliggör referensgruppens uppgift på bästa sätt tas upp i rapporten. I en enkät framkommer att deltagarna i referensgruppen ser det som givande att vara med i den.

För arbetet i Ängelholm drevs arbetet mot Kulturstråket inledningsvis vidare genom att på olika sätt fortsätta arbetet att förankra Kulturstråket internt och externt och i samarbete med en arkitektbyrå. Efter valet 2014 förändras den politiska representationen i Ängelholms kommun och det innebär att arbetet med Kulturstråket avstannar. Uppdraget att driva biblioteket finns kvar, men arbetet som lagts på att förändra och förbereda verksamheten inför ombyggnaden stannar av.

Det blir vid denna tidpunkt mycket tydligt att biblioteket är en politiskt styrd verksamhet och att bibliotekspersonalen är tjänstemän som verkar på uppdrag av politikerna i kommunen. Förändringarna upplevs delvis olika på de skilda nivåerna i organisationen. I samtal med personalen framkommer att samarbetet med arkitekten var givande för många. Många var inledningsvis tveksamma till förslaget men flera ändrade sig under arbetets gång. Det finns en stor variation bland personalen i hur man uppfattar förändringen, en person kan också hysa flera uppfattningar. Även om arbetet med ombyggnaden inte fortsätter så har arbetet med Kulturstråket påverkat personalen och för de flesta, även för de som inte är positiva till Kulturstråksprojektet, är det positiva erfarenheter. Samtal på arbetsplatsen om bibliotekets uppgift och betydelse uppgår alla som viktigt.

När folkbibliotek utvecklas, exempelvis i riktning mot kulturhus, och förändras så påverkas i sin tur bibliotekarieidentiteten. Konflikter mellan olika förståelser av folkbibliotek och därmed av arbetet att vara bibliotekarie framträder, vilket är tydligt i materialet som redovisats för arbetet vid de två biblioteken. Starkt polariserade uppfattningar kring projektet finns endast vid biblioteket i Ängelholm men även vid biblioteket i Arlöv, där det råder enighet inom personalen om att projektet är positivt för verksamheten, väcker de förändringar som projektet inneburit i verksamheten frågor kring vad ett bibliotek är och vad man som bibliotekarie ska arbeta med samt hur man ska prioritera mellan olika arbetsuppgifter.

Institutionell teori i kombination med begrepp från Gilles Deleuze och Félix Guattari möjliggör en kritisk men inte dystopisk analys av samtida folkbiblioteksutveckling. Deleuze och Guattari är en del av den posthumanistiska eller ontologiska vändningen där fokus riktas inte mot hur världen är utan hur den ständigt och oupphörigen görs eller uppförs. Ett förslag till ett nybildat ord, av relevans för det som undersöks i denna studie, som jag vill föra fram är att utforska vad som sker om vi i stället för att tala om bibliotek som substantiv talar om det som verb, *att biblioteka*. Förslaget innebär en förflyttning av uppmärksamhet från ett konstant tillstånd, som eventuellt är hotat och måste försvaras, till ett kontinuerligt uppförande, görande, tillblivande.

När vi ser bibliotek som kreativa och produktiva institutioner så kan vi använda Deleuze och Guattaris begrepp *arrangemang* för att förstå hur bibliotek fungerar i relation till omvärlden (Gerolami 2015, s 168). Biblioteket kan då få och ta en betydligt mer framträdande social roll. Genom att formulera bibliotek som ett arrangemang bedöms biblioteket i relation till de kopplingar som görs till andra arrangemang. Eftersom kopplingarna förändras över tid blir tyngdpunkten olika vid olika tidpunkter och risken att domineras av några få externa starka röster blir mindre. Om biblioteket förstås som en helhet med en central kärna kan ett tappat fokus bli ödesdigert. Men med en förståelse av biblioteket som ett mångnukleärt arrangemang där inte en central kärna utan flera kärnor finns förändras bilden.

I mina möten med bibliotekarier har jag mött en variation av förståelser av både yrket och institutionen de arbetar inom. De förändringar som de möter i arbetet påverkar uppfattningarna av det. En av bibliotekarierna uttrycker att det är viktigt att tvingas tänka nytt och sätter då ord på den dynamik som finns i yrket mellan tradition och förnyelse. Att verka i den dynamiken och förändra sin förståelse eller möjligen hysa flera förståelser samtidigt innebär påfrestningar men ses också som något givande av flera. Det är paradoxer att förhålla sig till som kan vara smärtsamma och även fyllda av glädje över arbetet. Dessa skillnader i förståelser är en fördel och en tillgång, något som ska beredas plats i diskussionen bland dem som är bibliotekarier menar jag.

Vidare framträder tydligt i en posthumanistisk analys av bibliotek att det inte går att koppla bort uppdragsgivarna från förståelsen av institutionen. En förutsättning för att kunna biblioteka är medel för verksamheten. Uppdragsgivarna i offentlig verksamhet är politikerna och de behöver inte vara, och är förmodligen inte, professionellt verksamma inom bibliotekssektorn.

För att de biblioteksanställda ska kunna uppföra bibliotek på bästa sätt behöver de politikernas stöd och uppdrag att utföra sitt arbete samt allmänhetens förtroende och sin egen tilltro till att de kan utföra det arbetet. Det kräver ett kontinuerligt ifrågasättande och en avstämning mot det omgivande samhället och en lyhördhet att vara trogen bibliotekets roll i samhället och för samhället som den kreativa och produktiva kraft de kan vara. Det torde även kräva att reflektera över i vilken mån de politiska besluten är de bästa för att tillförsäkra allas rätt till bibliotek.

Det är en professionell uppgift att utveckla men också en professionell uppgift att inte lånas till andras uppgifter. Med en förståelse av bibliotek som verb menar jag att denna dialog behöver göras både i ord och handling, i relation till det kontinuerliga uppförandet av bibliotek. Avvägningar mellan olika positioner behöver göras kontinuerligt och är inte uttryck för individers förmåga att anpassa sig. Dialogen är en del av det professionella utförandet och att hålla denna dialog i relation till utförandet igång är bibliotekschefens uppgift, menar jag.

Att förstå bibliotek som ett verb innebär att medarbetarna behöver förhålla sig till utvecklingen och sina egna ställningstaganden. Detta förhållningssätt och hur förhållningsättet kommer till uttryck i göranden och dialog är det sätt som den professionella rollen kommer till uttryck på. Att diskutera och delta i dialogen och utförandet av bibliotek är sätt att utöva sin professionella roll på samtidigt som det ska göras i den riktning som ges av ledningen.

På många sätt är bibliotekens framtid en allvarlig fråga och en viss lekfullhet kan vara ett sätt att besvara den, inte för att förminska allvaret utan som ett sätt att samla kraft och praktisera motstånd mot strömningar som tenderar att förminska folkbibliotekens och folkbibliotekariers samhälleliga roll.

SAMMANFATTNING	2
INLEDNING.....	6
STUDIENS BAKGRUND	6
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
DISPOSITION	7
BESKRIVNING AV METODOLOGI OCH MATERIAL.....	7
KORT ÅTERKOPPLING TILL DE TVÅ PROJEKTEN	9
FRÅN PROJEKT TILL ORDINARIE VERKSAMHET: ARLÖV	11
KULTURHUSTANKEN	11
FRÅN NÅGRAS PROJEKT TILL ALLAS UPPGIFT	12
LÖRDAG PÅ BIBLIOTEKET	13
<i>Tillräckligt antal besökare.....</i>	<i>14</i>
<i>Nya besökare?.....</i>	<i>15</i>
<i>Vilken typ av program?.....</i>	<i>15</i>
<i>Framtiden</i>	<i>16</i>
REFERENSGRUPPEN	17
<i>Enkätsvaren.....</i>	<i>18</i>
<i>Referensgruppsmöte</i>	<i>18</i>
<i>Syftet</i>	<i>19</i>
<i>Kalibrera förslag och idéer</i>	<i>20</i>
<i>Delaktighet.....</i>	<i>20</i>
<i>Att förstå ett referensgruppsmöte</i>	<i>22</i>
FRÅN PROJEKT TILL ORDINARIE VERKSAMHET: ÄNGELHOLM	24
FÖRANKRA KULTURSTRÅKET.....	24
<i>Medborgardialog.....</i>	<i>24</i>
<i>September 2014.....</i>	<i>26</i>
VAD HÄNDER NÄR INGENTING HÄNDER?	26
<i>Kulturstråkstanken</i>	<i>28</i>
<i>Samarbetet med arkitekten.....</i>	<i>29</i>
<i>Förändrade förutsättningar från olika positioner.....</i>	<i>30</i>
<i>Att vara med eller mot eller både och eller... ..</i>	<i>33</i>
<i>När inget händer</i>	<i>34</i>
<i>Omdaning påbörjas.....</i>	<i>36</i>
<i>Bibliotekarieyrkets innebörd och framtid.....</i>	<i>37</i>
<i>Samtal om yrket och bibliotek.....</i>	<i>38</i>
<i>Inspiration.....</i>	<i>39</i>
<i>Epilog januari 2016.....</i>	<i>40</i>
SAMTIDA UTMANINGAR FÖR INSTITUTIONEN OCH DEN PROFESSIONELLA ROLLEN	41
FOLKBIBLIOTEKSUTVECKLING I TEORETISK BELYSNING	42
SAMVERKAN SOM ARRANGEMANG.....	44
BIBLIOTEKARIEIDENTITETEN.....	45
ATT BIBLIOTEKA ÄR POLITISKT.....	46
DET PROFESSIONELLA UTFÖRANDET: BIBLIOTEKSCHEFENS UPPGIFT	47
REFERENSER	49
BILAGA 1 INSAMLAT MATERIAL FOLKBIBLIOTEK SOM KULTURHUS, DEL TVÅ.....	52
BILAGA 2 INTERVJUFRÅGOR ARLÖVS BIBLIOTEK HÖSTEN 2014.....	54
BILAGA 3 MEJLFRÅGOR ARLÖV DECEMBER 2015.....	55
BILAGA 4 FRÅGOR TILL MEDLEMMARNA I REFERENSGRUPPEN PÅ ARLÖVS BIBLIOTEK .	56
BILAGA 5 ENKÄTFRÅGOR KULTURSTRÅK ÄNGELHOLM	58

Inledning

Studiens bakgrund

Vid biblioteken i Burlöv och Ängelholm har tidigare bedrivits projekt som fått finansiering från det av Kultur Skåne utlysta projektmedlen för att främja folkbibliotekens utveckling mot kulturhus (Kulturnämnden 2012). Arbetet med projekten, Kulturhusprojektet i Arlov och Kulturstråket i Ängelholm, följdes i en studie av författaren och har rapporterats tidigare (Rivano Eckerdal 2013). Föreliggande rapport är resultatet av en uppföljande studie där arbetet att i de ordinarie verksamheterna föra in erfarenheter vunna under projekttiden följts under åren 2014 och 2015. Studien har finansierats av Region Skåne. Denna rapport ger en sammanfattande överblick över om och i så fall hur idéer och verksamheter från de två avslutade projekten lever vidare i den ordinarie verksamheten vid de två skånska biblioteken. Vidare görs i rapporten en analys av hur skeenden under och efter projekttiden kan förstås i relation till folkbibliotekens samtida roll. Rapporten syftar inte till att ge en komplett redogörelse för de olika förlopp som följt efter arbetet med de två projekten. Istället fokuserar rapporten på att undersöka på vilka sätt erfarenheter och idéer från projekten har påverkat utformningen av den ordinarie verksamheten samt vilka konsekvenser det fortsatta utvecklingsarbetet kan sägas ha fått för biblioteket och personalen som arbetar där. En analys görs i två steg, det första ger en verksamhetsnära beskrivning av verksamheterna vid de två biblioteken och i det andra steget görs en sammanfattande analys av hur skeendena som beskrivits kan förstås.

Jag vill inledningsvis rikta ett stort tack till alla er som på olika sätt medverkat i undersökningen för den generositet som ni visat och det intresse som ni haft att dela med er av era erfarenheter. Utan er medverkan hade denna undersökning inte varit möjlig!

Syfte och frågeställningar

Rapportens syfte är att erbjuda en beskrivning av samt en teoretiskt grundad förståelse av konsekvenser av verksamhetsutveckling vid folkbibliotek i Skåne.

Från första början arbetade jag med att vid Arlövs bibliotek undersöka om och i så fall hur personalen arbetar med arbetssätt som togs fram under projektet, samt att vid Ängelholms bibliotek undersöka det fortsatta arbetet att förankra Kulturstråket internt och externt. Valet till riksdag, region och kommun 2014 innebar att ytterligare en fråga tillkom för de båda biblioteken: om och i så fall hur utvecklingsarbetet påverkas av politiska förändringar. Under studiens gång har två övergripande frågor formulerats:

- Vad sker med folkbibliotekets identitet och därmed med identiteten som folkbibliotekarie när verksamheten utvecklas och hur förstår man som folkbibliotekarie de förändringarna?
- Att arbeta på folkbibliotek innebär att arbeta i en politiskt styrd organisation, hur kommer det till uttryck för de som är anställda på folkbibliotek och hur förhåller man sig till det?

De övergripande frågorna har inneburit ett fokus i undersökningen under det andra året och genom att besvara dem nås i rapporten kunskap om hur utvecklingsarbete kan påverka biblioteksverksamhetens inriktning i ett längre perspektiv.

Disposition

Rapporten är disponerad så att efter denna inledning där studiens bakgrund, syfte och frågeställningar presenterats följer en beskrivning av metodologi och material som använts samt en återblick på de två projekten, som var avslutade när studien inleddes. Redovisningen av studien är därefter uppdelad i två delar som följer de olika nivåerna i analysen (de två delarna presenteras ingående i metodologi-avsnittet). I den första delen görs verksamhetsnära beskrivningar av hur projekten lever kvar och vidare i verksamheterna. Denna del av rapporten är uppdelad i två kapitel, ett för respektive bibliotek, ordningen dem emellan är alfabetisk. I dessa kapitel har utrymme beretts för att många röster ska få utrymme i analysen. Eftersom de två biblioteken har olika många anställda är kapitlet från Ängelholm, den större organisationen av de två, därmed mer omfattningsrikt. Den andra delen av analysen följer i kapitel fyra där en sammanfattande analys görs av hur skeendena som beskrivits i de två föregående kapitlen kan förstås. Analysen tar utgångspunkt i de två övergripande frågor som formulerats för projektet.

Beskrivning av metodologi och material

I studien har en etnografisk ansats använts, vilket innebär att olika metoder tagits i bruk och kombinerats för att det erhållna materialet ska kunna bli så rikt som möjligt. Samtal, intervjuer, deltagande observationer, mejlfrågor och enkäter av två slag och analys av dokument har använts. För analysen används en kombination av institutionell teori och posthumanistisk teori. Den teoretiska analysen framträder tydligt i det avslutande kapitlet men ligger till grund även för de två kapitel med mer verksamhetsnära resultatredovisning eftersom studiens två frågeställningar formats av mitt teoretiska angreppssätt.

Liksom i den föregående studien har denna varit en följeforskningsstudie där arbetet följts under en längre tid med olika intensitet och där jag som forskare har interagerat med personalen¹.

Utvecklingsprojekten vid de två biblioteken hade olika karaktär. I Arlöv innebar det en satsning på en vidgad programverksamhet, i Ängelholm planering för ett ombyggt och omorganiserat bibliotek. Det har inneburit att jag har behövt använda delvis olika tillvägagångssätt vid de två biblioteken.

I Arlöv har jag huvudsakligen varit deltagande observatör vid program och när en referensgrupp träffats. Observationerna har jag kombinerat med samtal med bibliotekarier och medverkande i programmen och referensgruppen. Därtill har jag gjort intervjuer och använt mig av mejl för att ställa frågor till personalen. Alla anställda som varit berörda av arbetet med fortsättningen av kulturhusprojektet har erbjudits möjlighet att delta. Under den första studien använde jag en enkät för att samla in svar på några frågor från deltagarna i referensgruppen. Som en uppföljning använde jag enkäten, med vissa modifieringar (se bilaga 4), även denna gång i slutet av studieperioden. Fyra personer i referensgruppen lämnade svar på enkäten. Intervjuerna har transkriberats och stämts av med intervjupersonerna. Även citat från mejlkommunikation har stämts av med mejlskrivarna.

¹ För en utförlig redogörelse av följeforskning som den tillämpats se Rivano Eckerdal 2013.

I Ängelholm har jag varit deltagande observatör vid några tillfällen på biblioteket, men huvudsakligen har jag använt mig av samtal i olika former. Dels har jag samtalat med personalen i personalrummet då flera har varit närvarande. Det innebär en form av möjlighet att uttrycka sig. En annan form av samtal är de samtal jag haft i enskildhet med anställda. Därtill har jag intervjuat några i personalen. Vid intervjuerna har jag spelat in samtalen och sedan transkriberat dem och stämt av transkriptionerna med intervjupersonerna. Efter samtalen som inte spelats in har jag gjort anteckningar. Under de samtal jag haft framkom att flera personer såg det som viktigt att få lämna sin syn på Kulturstråket, samtidigt var det inte möjligt för mig att träffa alla. För att bereda alla anställda möjlighet att ge sin syn på arbetet bestämde jag mig därför för att även göra en enkät. Enkäten gjordes sent i studien, vilket innebar att jag vid den tidpunkten hade en god kännedom om situationen vilket är ett argument för att använda enkät även i etnografiska undersökningar (Hahn & Inhorn 2009, s. 22). Frågorna i denna enkät stämde av i olika steg, dels med en person som är van att arbeta med enkätstudier, dels med en doktorand inom biblioteks- och informationsvetenskap och dels med en bibliotekarie. Denna bibliotekarie är verksam vid ett forskningsbibliotek och fackligt aktiv och gav därför synpunkter i relation till vad som från arbetsrättslig synpunkt eventuellt skulle kunna vara olämpliga frågor. Enkäten justerades efter synpunkter från dessa tre personer. Enkäten (bilaga 5) togs sedan fram i och distribuerades med systemet *Survey & Report*. Enkäten bestod av 14 frågor samt en helt öppen möjlighet att lämna övriga kommentarer. Tre av frågorna hade enbart formulerade svarsalternativ (dessa frågor rörde vad man är anställd som, hur länge man arbetat i yrket respektive på detta bibliotek). En fråga hade enbart fritextsvar och de övriga tio frågorna innehöll både svarsalternativ och möjlighet till fritextsvar. Enkäten skickades till 25 personer och svar kom från 20 av dem, en svarsfrekvens på 80 %. Två av de som svarat anger att de är anställda som biblioteksassistenter och arton att de är anställda som bibliotekarier.

För redovisningen av resultat från båda biblioteken gäller att personalen haft möjlighet att bidra till undersökningen på flera sätt, genom att samtala med mig, i mejlkommunikation samt i enkät-svar. Det innebär att en person har kunnat komma till tals på flera sätt. Jag har inte velat begränsa någon persons medverkan utan sett det som möjligt att komma till tals på olika sätt och vid olika tidpunkter.

De frågor som jag varit intresserad av att undersöka kan upplevas som känsliga varför ett etiskt förhållningssätt under hela projektet har varit väsentligt. Målet att nå kunskap om verksamhetsutvecklingens konsekvenser får inte gå ut över någon persons integritet, vare sig någon anställd vid biblioteken eller någon besökare. Jag bedömer utvecklingsprojekten som delvis känsliga och att det är väsentligt för de deltagande att i så hög grad som möjligt vara anonyma. Eftersom biblioteken namnges minskar möjligheten drastiskt att vara helt anonym. Men för att göra identifikation svårare använder jag det könsneutrala pronomenet *hen*. Undantag för detta gäller de två bibliotekscheferna, en chef för allmänskultur samt en arkitekt som omnämns med korrekt pronomen eftersom de är så lätt identifierade ändå. Däremot använder jag inte deras namn eftersom det inte är dem som personer jag är intresserad av att lyfta fram utan de roller de verkar i. För att göra identifikationen svårare använder jag vidare citat när jag citerar från transkriberade intervjuer, mejlkonversationer men även från samtalen även om de inte spelades in och senare transkriberades. Både samtal och intervjuer benämns *samtal* eftersom de är sprungna ur talade situationer medan mejlkorrespondens som är skriven text från början benämns *mejl*.

En översikt över allt material som ligger till grund för rapporten finns i bilaga 1.

Kort återkoppling till de två projekten

För en utförlig presentation av de två projekten vars efterverkningar följts i denna andra studie hänvisar jag till rapporten *Att dela en helhetsbild* (Rivano Eckerdal 2013). Här följer endast en mycket kort rekapitulation för att förutsättningen för denna undersökning ska framträda.

Under hösten 2012 påbörjades tio projekt vid lika många folkbibliotek runtom i Skåne under temat *Folkbiblioteken som Kulturhus*. Kultur Skåne hade utlyst projektmedel under detta tema med finansiering från Statens kulturråd. Projekten hade lite olika varaktighet men alla var slutrapporterade till Kultur Skåne i juni 2013. Från regionalt håll önskade man se en utveckling av folkbiblioteken som kulturhus och motiverade det på följande sätt i beslutet för vilka projekt som tilldelats medel:

- *Befolkningens vanor i allmänhet och kulturvanor i synnerhet ändras snabbt. Samspelet mellan medborgaren och biblioteket förskjuts. Det yttrar sig i ändrade besöksvanor, ändrade beteenden och önskemål om ändrat innehåll i bibliotekens erbjudande – mer program, mer kultur, mer öppettider, mer e-böcker.*
- *Teknikutvecklingen leder till att traditionella bibliotekstjänster antingen inte efterfrågas längre i samma utsträckning eller kan skötas av besökaren själv. Inte minst har biblioteken flyttat in i våra vardagsrum. Bibliotekens traditionella förankring i fysiska böcker som distribueras kompletteras med aktiviteter; framförallt som mötesplats – utställningar och filmvisningar, konserter och program, bokcirklar och diskussionskvällar - men även en begynnande produktionsverksamhet – filmverkstäder och skrivarcirklar.*
- *Utvecklingen mot en dialogorienterad och användarstyrd verksamhet skapar större lokal variation och bredare verksamhet. En större lyhörddhet gentemot besökare förändrar innehåll och verksamhetsinriktning. Det lokala blir viktigare än det nationella. Att utvecklas i dialog med det lokala och regionala samhälls- och kulturlivet är en grundläggande strategisk förskjutning som genererar bredd och djup i verksamheten.*

(Kulturnämnden, 2012, s. 2)

Den skisserade utvecklingen innebär också att frågor väcks om bibliotekens roll och funktion samt hur yrkesrollen för bibliotekarier påverkas. Från hösten 2012 till och med juni 2013 följde jag arbetet med projekten som bedrevs vid biblioteken i Arlöv, Skurup och Ängelholm. I den studien formulerades följande forskningsfrågor:

1. Hur och av vem har kulturhustanken formulerats och realiserats i de tre projekten och hur ansluter projektiden till den ordinarie verksamheten?
2. Hur och med vilken innebörd arbetar man med delaktighet inom projekten?
3. Vilka förståelser av *bibliotek*, *bibliotekarie* och *kulturhus* framträder i arbetet med och talet om projekten?

I den uppföljande studien har arbetet efter projektets slut följts vid biblioteken i Arlöv och Ängelholm. Innehållet i de två projekten presenteras därför kort här.

Burlövs bibliotek sökte medel för projektet *Biblioteket som kulturhus för ALLA* som sedan bedrevs vid biblioteket i Arlöv, huvudbiblioteket i kommunen. I projektet ville man på olika sätt ta itu med det problem personalen identifierat som att man i sin programverksamhet nådde få av det stora antalet nya svenskar som är bosatta i kommunen (Projektansökan). Man önskade nå fler genom att hitta nya program av relevans för dessa grupper samt hitta nya former för att marknadsföra programmen. Man startade språkcafé som även skulle fungera som referensgrupp för verksamheten. Språkcaféet fick få deltagare och därför rekryterades deltagare till referensgruppen genom att kontakta besökare från olika språkgrupper och med stora nätverk. Vidare skapade man en utställning med relaterad föreläsning, sagoläsning på olika språk och filmvisning. Ett separat programblad med titeln *Kulturhus för alla på Arlövs bibliotek* togs fram. Två bibliotekarier arbetade med projektets olika delar i en del av sin tjänst.

I Ängelholms kommun hade idén om ett kulturhus funnits sedan några år och med olika förslag till placering bland annat i ett tidigare badhus. Under våren 2012 beslutade Kommunstyrelsen att bygga om biblioteket till ett kulturhus och projektmedel söktes då för att utveckla biblioteket som kulturhus. Kort därefter fattades nya beslut i Kommunstyrelsen som innebar en förändring av inriktningen i projektet. Det tidigare Tingshuset, granne med biblioteket, hyrdes för att inhysa Kulturskolan, vars lokaler utdömts av arbetsmiljöskäl, samt ungdomsverksamheten Café Källan. Det politiska beslutet ledde till en omformulering av kulturhuset till att i stället röra ett Kulturstråk som skulle löpa mellan de tre angränsande byggnaderna Stadsbiblioteket, Tingshuset och Kronohäktet. I Kulturstråket skulle kultur av olika slag beredas plats centralt i staden. I Kulturstråket var fokus på samverkan, dels med personal från fritidsförvaltningen och dels med andra kulturaktörer. Stadsbiblioteksbyggnaden skulle inhysa en stor scen och en mindre mer flexibel scen på nedre våningen och samlingarna skulle flyttas till andra våningen. I projektet fokuserades på att utveckla och förankra Kulturstråket internt.

Från projekt till ordinarie verksamhet: Arlöv

Projektet i Burlöv bedrevs vid huvudbiblioteket i Arlöv. Det är arbetet där jag följt under denna studie. Vid biblioteken i Arlöv och Åkarp arbetar nio personer på sex och ett halvt årsverke. Sju är bibliotekarierna och två är biblioteksassistenter. Under denna fortsättningsstudie ville jag ta del av fler perspektiv än under den första studien. Jag ville veta mer om hur andra än de två bibliotekarierna i personalen som var engagerade i arbetet med projektet ser på det fortsatta arbetet och vilka användare som möter det fortsatta arbetet. Från projektet har man arbetat vidare med referensgruppen och program på lördagar, det är dessa verksamheter som jag följt. Här följer en beskrivande analys av hur erfarenheter och idéer från kulturhusprojektet lever vidare i den ordinarie verksamheten. Redogörelsen bygger som beskrivits i metodavsnittet på observationer, samtal, intervjuer, mejlkorrespondens samt en enkät. Redogörelsen är ordnad efter följande tema:

Kulturhustanken, Från någras projekt till allas uppgift, Lördag på bibliotek med underrubriker samt *Referensgruppen* med underrubriker.

En utgångspunkt för den andra delen av följeforskningen av kulturhusprojekten var att vidga perspektivet och ta med fler röster än de som var direkt involverade i projektet. Inledningsvis fattade jag ett beslut att inte ställa frågor till publiken om varför de besökte ett program och om de brukade besöka biblioteket eller om det var första gången. Orsaken var ett etiskt ställningstagande att sådana frågor skulle kunna uppfattas som utpekande och därför upplevas obehagliga. I iveren att kartlägga och undersöka hur många nya ansikten som fanns i publiken skulle jag kunna bidra till att skapa och upprätthålla ett avstånd mellan reguljära besökare och potentiellt nya besökare. Det ville jag undvika och har därför valt att i stället ställa frågan till personalen om det i publiken fanns några för dem nya ansikten. Den metoden har såklart brister men var för sammanhanget mer lämpligt enligt min bedömning. Det jag fått är en uppfattning via personalens blick och inte några exakta antal, vilket är för sammanhanget rimligt.

Kulturhustanken

Kulturhustanken lever kvar i verksamheten idag och förstås som att det på biblioteket ska hända olika saker och att det ska fungera som en mötesplats bland annat (intervju med bibliotekschefen). Att knyta an till lokalsamhället lyfter bibliotekschefen fram som viktigt samt att man satsar på programverksamheten (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2014). Under tiden jag följer arbetet är de idéer som låg till grund för kulturhusprojektet fortsatt viktiga och i ett mejl svar från bibliotekschefen i januari 2016 skriver hon:

”Lördagar på biblioteket” och referensgruppen är något vi värnar om och vill försöka hålla fast vid och har hög prioritet. Här når vi en bredare grupp och personer som vi ska prioritera enligt bibliotekslagen.
(Mejl, 11/1 2016)

Diskussionen om bibliotek som kulturhus upplevs inte som ny och går igen i vad man ska erbjuda för program och aktiviteter (Samtal, 15/10 2014). En av bibliotekarierna som inte var involverad i projektet när det pågick säger att:

När det gäller biblioteket som kulturhus så känner jag att projektets idéer idag genomsyrar verksamheten. Det är svårt att säga vad som skulle vara kulturhusarrangemang och vad som skulle vara ordinarie verksamhet.
(Mejl, 18/12 2015)

Flera i personalen lyfter också fram att kulturhustanken spridit sig till andra delar av verksamheten. Bibliotekschefen nämner att programutbudet ökat. En bibliotekarie svarar:

Jag tycker att det i stor utsträckning lever kvar, framförallt i "Lördagar på biblioteket". Det är nu en integrerad, uppskattad del i verksamheten med olika föreställningar i form av musik, konst, teater, nycirkus m.m. Dessutom fortsätter språkcaféet sin verksamhet och elever från SFI kommer hit på världsbokdagen för att presentera författare på sitt modersmål. Dessutom har vi haft en del arrangemang av och/eller med den muslimska kulturföreningen Biet.
(Mejl, 18/12 2015)

För lördagsprogrammen har arbetet för personalen blivit mer omfattande. Tidigare gjordes utställningar av en konstförening, men den verksamheten har upphört. En av bibliotekarierna berättar:

Mitt i projektet lade Burlövs konstförening helt ner sin verksamhet i konstrummet och vi personal (och mest [bibliotekarie]) får nu själva se till att det blir utställningar där. [Bibliotekarie] har på olika sätt spridit informationen om att man kan få ställa ut där, och det har varit och är många utställare från den ursprungliga målgruppen för projektet.
Dessutom gjorde projektet att det nu är en större bredd filmvalet i bibliotekets filmklubb. Kontakten med SFI och komvux har ökat när det gäller filmklubben och de kommer ofta om det är någon film från något av länderna som eleverna kommer ifrån.
(Mejl, 14/12 2015)

Från någras projekt till allas uppgift

Även för de som inte var anställda när projektet pågick är idéerna bakom det kända och hur arbetet ska fortsätta är något som diskuteras (Samtal, 15/10 2014). En i personalen beskriver det som *Ständiga, pågående diskussioner om nya programpunkter och bibliotekets roll i samhället* (Mejl, 11/12 2015). Diskussionerna rör alltså bibliotekets uppgift och vilka verksamheter som ska finnas där och upplevs som viktiga. En bibliotekarie säger att *När det gäller lördagar på biblioteket så känns det så pass etablerat nu att vi inte diskuterar konceptet särskilt mycket längre* (Mejl, 18/12 2015). Ingen av de jag mött och samtalat med uttrycker sig negativt kring arbetet. Under projekttiden fanns svårigheter att få alla i personalen att vara inkluderade i arbetet. Något sådant missnöje eller sådana problem lyfter ingen under tiden jag följer arbetet, tvärtom. Bibliotekschefen skriver:

Hela personalgruppen är absolut mycket delaktig när det gäller programverksamheten, både vad gäller idéer, planering och genomförande. Alla känner att det är en del av de ordinarie arbetsuppgifterna.
(Mejl bibliotekschefen, 11/1 2016)

Även de som inte var med i arbetet under projektiden och de bibliotekarier som tidigare arbetade med projektet betonar att i dag är alla i personalen delaktiga i arbetet.

Lördag på biblioteket

Denna del av rapporten inleds med ett avsnitt om programmen *Lördag på biblioteket* varpå följer avsnitt som fokuserar på ett antal tema, de avsnitten har underrubrikerna *Tillräckligt antal besökare?*, *Nya besökare?*, *Vilken typ av program?* och *Framtiden*.

Lördagsprogrammen beslutas och planeras med god tidsmarginal terminen innan så att de finns med i den tryckta programfolder för kommunens kulturprogram som sammanställs varje termin. Till varje lördag gör man på biblioteket små flyers och en affisch som man sprider för att göra programmet känt. Utanför bibliotekets entré står en affischskylt med affischen för den aktuella lördagen. En av de bibliotekarier som arbetade med projektet och nu fortsätter att arbeta med det beskriver lördagsprogrammen:

3 "lördagar på biblioteket" per termin och vi är numera olika personer som arbetar med var sin lördag som vi ansvarar för när det gäller planering, kontakter, marknadsföring och själva evenemanget den dagen. I varje lördag på biblioteket ingår också en konstutställning som jag och konstnären ansvarar för och en barnutställning som barnbibliotekarien ansvarar för. Personalgruppen tycker att det är roligt att vi har dessa lördagsarrangemang då det händer mycket på biblioteket även om det innebär en del extra arbete. Under åren har vi fått mer rutin kring arrangemangen vilket underlättar och minskar stressen. Visa saker som att flytta hyllor, sätta upp stolar, kolla teknisk utrustning och rigga det, fixa förfriskningar, ta emot våra uppträdande gäster har blivit enklare med den praktiska erfarenheten. Vi vet vad vi skall göra och vi vet hur mycket tid det tar. Vi har inte behövt välja bort något program för att ha våra lördagar, däremot är vi nu fler som jobbar med detta så att den roliga uppgiften fördelas på ett bra sätt i personalgruppen.
(Mejl, 15/12 2015)

Det är alltså mycket arbete inför ett lördagsprogram. Kontakter ska tas och rätt utrustning ska finnas på plats, trycksaker ska tas fram och distribueras. För att göra det möjligt att fortsätta med programverksamheten efter att projektet slutat så har man inkluderat så att alla i personalen arbetar med dem. Ansvaret för programmen alternerar mellan olika personer i personalen. Man har också fördelat ansvaret så att en har huvudansvar, vilket kallas att vara A, och en är behjälplig, vilket kallas att vara B (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2014). Denna uppdelning gör att det går att hinna med programmen menar bibliotekschefen. Att det går att genomföra tre *Lördagar på biblioteket*-program per termin är viktigt för att det ska bli en kontinuitet: *Att ha fasta återkommande programpunkter tror vi är ett vinnande koncept* (Mejl bibliotekschefen 11/1 2016).

Sedan projektets start har en ny bibliotekschef tillträtt, som tidigare var barnbibliotekarie på biblioteket. Hon eftersträvar ett barnperspektiv i verksamheten även om det är svårt att få ett sådant hela tiden (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2014). För *Lördag på biblioteket* har det avspeglats sig i att man eftersträvar att utforma programmen så att det ska finnas något för olika åldrar. Det är också därför som en del av programmet är riktat mot barn. Ofta är det visning av film för barn men det kan även vara andra aktiviteter som trolleri och nycirkus. Barnfilmernas teman ansluter inte alltid till temat för lördagen, det viktiga är att det ska finnas en aktivitet för barn menar barnbibliotekarien (Samtal, 15/10 2014).

Huvudevenemanget på en *Lördag på biblioteket* brukar vara från trettio upp till fyrtiofem minuter långt. Ett program var lite längre, det var programmet den 8/11 2014 när en kvinnokör fram-

förde sånger, vilket höll på en timme. Det som hände då var att publiken på de bakre stolsraderna byttes ut under den tid musiken varade. Efter detta program frågade bibliotekschefen mig om hur jag tycker man ska tänka kring längden på sådana här program. Jag svarade att jag kommit att tänka på det eftersom vissa i publiken gått under tiden och att det är bra att man placerar stolarna på ett sådant sätt att människor ska känna sig välkomna att slå sig ner men också kunna gå, så som det nu hade fungerat på de bakre raderna. Det kan vara viktigt i ett längre program särskilt för de som har barn.

Hur publiken rör sig under programmet påverkas också av förfriskningarna som är framdukade på ett bord. Det brukar finnas cider och vatten, frukt, godis och kanske chips eller kex. Under ett musikprogram hade flera barn under konserten gått och försett sig vid bordet vilket personalen efteråt undrade om det kanske stört musikerna. Vi pratade om det och att det kan vara olika beroende på program om det är störande eller ej att publiken är i rörelse. Eftersom bordet med förfriskningar kan uppmuntra till rörelse kan det vara bra att ha en möjlighet att variera om det är möjligt att förse sig från bordet under programmen eller ej. Samtalet landade i att ett enkelt sätt är att ha en duk lagd över det uppdukade bordet och ta bort den när man får lov att ta och kunna lägga över den om det blir för mycket spring. Vid ett senare program fanns duken med och låg redo i hyllan bakom men den behövde aldrig användas.

Tillräckligt antal besökare

Den 13/9 2014 innehöll programmet sång, musik och dans med Tipei, musiker från Zimbabwe. Musiken spelades på musikinstrumentet mbira och mot slutet av programmet fick publiken prova på att dansa en fest-dans. När jag kommer till biblioteket den lördagen, fem minuter innan programmet ska börja, har bara sex personer bänkat sig i de framställda stolarna. De två bibliotekarierna som arbetar den dagen kommer överens om att vänta lite och låta programmet börja lite senare än utsatt tid för att fler ska hinna komma. Efter en stund börjar programmet. En av bibliotekarierna introducerar musikern som sedan börjar sitt program där han varvar att spela och sjunga sånger och att introducera dem. Han berättar både om vad sångerna handlar om och i vilka sammanhang de kan framföras. Musiken och sången fyller biblioteket och efterhand kommer fler och sätter sig. Mot slutet är det ungefär 20 personer i publiken. Efteråt berättar en av bibliotekarierna att det varit lite nervöst för musikern kom tio minuter innan programmet skulle börja. Den andra bibliotekarien var nöjd men hade önskat att fler hade kommit till programmet. Det är en annan nervositet i samband med programmen som också tas upp i ett senare mejlsvår:

Det som känns påfrestande i det här arbetet är att aldrig veta på förhand om det kommer folk eller inte. Artisterna har redan kommit men var är publiken? – bita naglar, svettas - men sen kommer de ändå, lite försenade som vanligt och kanske inte i det antal man har hoppats och trott på. När man väl har en publik då börjar festen, då är arrangemanget som ett festligt tillfälle och känns inte längre som ett jobb. Så... det vore betydligt enklare och roligare med en publikgaranti!
(Mejl, 15/12 2015)

Oro för hur många som ska besöka programmen är återkommande. Det är viktigt att det kommer publik så att arrangemanget blir av och upplevs som relevant att ha lagt resurser på i form av tid och pengar. Oavsett hur dyrt det är att knyta till sig de som ska framföra något så är tiden det tar att förbereda och genomföra programmet densamma. Till det kommer engagemanget att se

programmen som bra och viktiga för verksamheten. Då spelar det stor roll att det kommer en publik som uppskattar programmen.

Nya besökare?

För programmen är det även viktigt att locka besökare som annars inte kommer till biblioteket. Ett av målen med *lördagar på biblioteket* är att göra programverksamheten mer relevant för de boende i Arlöv så att fler vill ta del av den. Det innebär att man önskar se nya besökare. Därför är en viktig del att utvärdera att det i publiken finns okända ansikten.

I programmet med musik från Zimbabwe den 13/9 2014 deltar mot slutet ca 20 personer och en av bibliotekarierna uttrycker att hon önskat se fler i publiken. Av de som var där var det två för henne nya ansikten. Den nästföljande *Lördagen på biblioteket*, den 1/10 2014 var det ett program med romska danser som framfördes i ett samarbete mellan Romskt kulturcenter i Malmö och flamencogruppen Flamenco del Sur. Programmet var mycket välbesökt. Det var det lördagsprogram som under den period jag följt dem haft flest personer i publiken. En bibliotekarie räknade till 69 personer i publiken. En bibliotekarie berättade att flera i publiken var romer boende i Arlöv och att hon var glad att de hade kommit, det var något som visade att de lyckats med arrangemanget. I detta fall är det inte tydligt om publiken är ny på biblioteket, men det är en grupp som man önskat att programmet skulle locka publik från vilket det gjorde.

Den 8/11 2014 framförde en kvinnokör sånger från olika delar av världen. Kören var stor, 21 personer samt en körledare vilket gjorde att de själva fyllde upp en stor del av det öppna rum som skapas när hyllorna flyttas undan för att skapa ett scenutrymme. I publiken var det ett trettiotal personer och majoriteten av dem var äldre damer. Det fanns också några vuxna med barn som nog dröjt sig kvar efter visningen av barnfilm lite tidigare på dagen. Både vilka som finns i publiken och hur stor den är växlar mellan programmen. En av bibliotekarierna kommenterar:

Genom åren har vi haft en mycket växlande publik, och det är det som var vårt mål från början. Man kan påstå att genom ”lördagar på biblioteket” har vi uppnått målet att vara ett kulturhus för många. Vi har nått vissa personer som annars inte är flitiga besökare, personer med invandrarbakgrund, äldrevården, barn, föräldrar.
(Mejl 15/10 2015)

Vilken typ av program?

Personalgruppen är överens om att fortsätta ha program under lördagar, vad de behöver bestämma är vilka program det ska vara. En av uppgifterna som referensgruppen har är att ge förslag på program. Bibliotekschefen tar upp att det är viktigt att programmen passar verksamheten. Det innebär en avvägning så att kulturhustanken passar för verksamheten, att programmet passar in på ett bibliotek. Det innebär inte, menar hon, att de bara ska röra litteratur, det kan även vara andra uttryckssätt. Men det är viktigt att inte tappa fokus (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2014). Hittills har de varit tillåtande, säger hon och refererar till en annan kulturchef som för sin verksamhet har en princip *att inte säga nej utan ja, men...* På så sätt kan man vara tillåtande och inkluderande: *För det här kan ju vara deras första kontakt då med en institution så att det är väldigt viktigt hur man blir bemött. Så vi har försökt att inplantera det här. Säg inte nej utan ja, men...* (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2015).

En av bibliotekarierna skriver på följande sätt om valet av program:

Det finns ingen speciell diskussion i personalgruppen angående ”Lördagar på biblioteket” mer än att vi gärna vill att det skall vara någon aktivitet för barn varje gång. De barnvänliga arrangemangen med cirkus, trolleri och musik eller när barnen uppträdde själva var också de mest välbesökta. Det kan hända att vi kommer att välja den typen av arrangemang för enkelhetens skull och för att slippa våndas om publiken kommer eller inte. Arrangemangen är dessutom inte gratis. Genom mer barnvänliga arrangemang når man ändå en grupp barn och vuxna som annars sällan kommer till biblioteket och vi får en chans att skapa en positiv relation till dem.

(Mejl 15/12 2015)

När det gäller den del av programmet som barnbibliotekarien anordnar så har det kommit att huvudsakligen bli filmvisning eftersom det är samma mängd av förberedelse och insats som behövs oavsett hur många som sedan kommer på själva programmet (Samtal, 15/10 2015). För programmen framöver strävar bibliotekschefen mot att hitta *program som kan tilltala många, både vad gäller språktillhörighet och ålder* (Mejl från bibliotekschefen, 11/1 2016).

Framtiden

Det råder enighet, bland de i personalen som jag möter, om att de sätt som kulturhustanken lever vidare på är bra. Arbetet kommer att fortsätta, men det tar tid i anspråk. Jag ställer frågan om hur arbetet kan utvecklas och bibliotekschefen svarar att så länge biblioteket inte har mer resurser så blir det inte mer än såhär. Det skulle riskera att bli urvattnat och dåligt (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2015). Senare skriver hon i ett mejlsvår:

Vi är en liten personalgrupp som dessutom har mycket yttre i våra tjänster, så det är möjligt att vi inte kan hålla det här tempot utan att det får konsekvenser för annan verksamhet. Programverksamheten kommer då att få stå tillbaka och inte tvärtom. (Mejl från bibliotekschefen, 11/1 2016)

Även andra för fram att de är få i personalen. Det finns i personalgruppen också en önskan att utöka verksamheten och ha fyra eller fem lördagar per termin (Mejl 18/12 2015).

I samband med valet fanns viss oro för att valresultatet i kommunen, där Sverigedemokraterna fick 23 % av rösterna, skulle kunna få konsekvenser för det framtida arbetet med exempelvis delaktighet. Men sådana konsekvenser har inte varit tydliga och inte specifikt i relation till kulturhusarbetet.

Som framkommit i redogörelsen så har flera arbetsuppgifter tillkommit i och med att man vid biblioteket arbetar med att bredda och utöka programverksamheten. Bibliotekschefen tar upp det problematiska att det tillkommer uppgifter men att nästan inget försvinner:

För vi har sagt det, nu har vi rätt mycket, vad kan vi släppa? Men allt är viktigt likasom. Och vi är få och vi har så många grupper i den här kommunen som är de här som ska prioriteras. Barn och svenskar med annat modersmål än svenska. Så vi borde ju vara många fler.

(Samtal med bibliotekschefen 15/10 2014)

Jag ställer i mejl frågan om det finns andra sätt som personalen skulle vilja att biblioteket arbetade på för att stärka relationen till och relevansen för biblioteket hos Arlövsborna. Ett av svaren jag får tar upp personalfrågan: *Mer personal skulle ge utökade möjligheter. Vi är väldigt få som försöker skapa väldigt mycket* (Mejl, 11/12 2015). Två bibliotekarier tar upp att man håller på att planera på vilka sätt man ska kunna möta nyanlända flyktingar i kommunen. En av dem presenterar sina argument för det: *Även detta ser jag som en del i att befästa och stärka bibliotekets roll som en plats som är öppen för alla och för att stärka den demokratiska rollen (i bemärkelsen folkstyrelse och delaktighet)* (Mejl, 18/12 2015).

Referensgruppen

Den andra delen som följt med från projekttiden är bibliotekspersonalens arbete med att regelbundet träffa en referensgrupp av besökare. Denna del av rapporten inleds med att presentera arbetet med referensgruppen. Efter det följer ett antal avsnitt som fokuserar på olika teman och som har underrubrikerna *Enkätsvaren, Referensgruppsmöte, Syftet, Kalibrera förslag och idéer, Delaktighet* och *Att förstå ett referensgruppsmöte*.

Sedan projekttiden har man förändrat rekryteringen till gruppen så att man nu även vill ha deltagare som har svenska som modersmål:

Det vi ändrade var att det nu, är en som är med som är väldigt förankrad i det svenska samhället och har brett kontaktnät och inte bara var de som är födda i andra länder. Det ska vara en referensgrupp för Arlövs befolkning.
(Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2014)

Referensgruppen träffas två till tre gånger per termin. I gruppen ingår de två bibliotekarier som arbetade med gruppen under projekttiden samt ett antal av bibliotekets besökare. Bibliotekarierna frågar besökare som de har kontakt med i olika sammanhang på biblioteket om de är intresserade av att delta i gruppens arbete. Bibliotekarierna eftersträvar att utöka antalet deltagare i gruppen och de som medverkat en tid slutar att komma. Därför sker en kontinuerlig förändring av gruppens deltagare. Men bibliotekarierna hade önskat att antalet deltagare hade varit fler. På årets sista möte den 25/11 2015 säger en av bibliotekarierna att *Vi kämpar vidare*, och att man letar efter nya deltagare till gruppen. Till mötet hade bibliotekarierna bjudit in en ny deltagare men denna kom inte.

Vid mötena har tre i något fall fyra deltagare medverkat förutom de två bibliotekarierna och jag. I början av den tid jag följt arbetet i denna andra studie var en av deltagarna med från projekttiden. Personerna som deltar har olika modersmål, under de senaste två åren har arabiska, bosniska, persiska, polska, spanska och svenska funnits representerade. En av de medverkande har varit en ung student, övriga medelålders. Bibliotekschefen tar upp att det inte är helt lätt att få folk att engagera sig ideellt. Hon skulle också önska att det fanns barnfamiljer representerade (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2014). En av bibliotekarierna som arbetar med gruppen beskriver sina erfarenheter:

Hur tänker jag kring referensgruppen?— som jag redan nämnde krävs det energi och ... åter energi för att hålla allt igång. Det har fungerat utmärkt, givit oss många idéer och mycket arbetsglädje men varje gång måste vi ta ett krafttag till och

dessutom balansera med allt annat som också skall göras. Roligt men inte lätt. Vi vill dock gärna fortsätta med gruppen och arbeta för nya medlemmar.
(Mejl, 15/12 2015)

Enkätsvaren

Vid det sista mötet som jag är med på delar jag ut en enkät till deltagarna (bilaga 4). På enkäten rör en fråga vad de tror är orsaken till att de blivit kontaktade om att vara med i referensgruppen. Tre personer anger *mitt kulturintresse*, alternativen *mina språkkunskaper*, *mitt kontaktnät* och *mitt engagemang i föreningslivet* anger en person var (det gick att ange flera skäl som svar på frågan). Av de fyra som svarar har en varit med i referensgruppen i fyra år, en två år och två personer har varit med i ett år. En svarar att den upplevt att det varit som förväntat att medverka i gruppen, två att det varit över förväntan och en att det varit mycket över förväntan. Svaren fördelar sig på samma sätt på frågan om i hur hög grad gruppen haft inflytande på bibliotekets arbete. Samtliga svarar att arbetet i gruppen varit intressant. En har lagt till kommentaren *Intressant att kunna hjälpa till att utveckla aktiviteterna på biblioteket*. De vill alla fortsätta vara med i referensgruppen om den kommer finnas kvar. Tre personer svarar att det inte har någon betydelse att de får ersättning och en svarar att det har viss betydelse. Sammantaget ger de deltagare i referensgruppen som svarar på enkäten en positiv bild av arbetet där.

Biblioteket har sedan projekttiden behållit att ge deltagarna ersättning för sitt deltagande. Ersättning framkom som betydelsefullt i enkät svar från referensgruppens medlemmar i slutet av projektet. I stället för att göra utbetalning av kontanter ger man i dag presentkort på ett köpcenter. Det är för att underlätta och därmed göra hanteringen billigare. Tidigare tog det mycket tid att få utbetalningarna rätt, vilket innebar dyr administration. Varje gång man deltagit får man ett presentkort om 150 SEK. Mot bakgrund av svaren i enkäten 2015 tycks ersättningen betyda mindre nu än under projektiden. Det har även förekommit att deltagare avböjt presentkortet i slutet av ett referensgruppsmöte.

Referensgruppsmöte

Mötena hålls i en möteslokal som ligger i direkt anslutning till biblioteket med ingång både från de utrymmen som endast personalen har tillgång till och från de öppna biblioteksrummen, så det går lätt att komma till mötena för besökare samtidigt som mötet sker i lugn och ro. Under de gånger jag varit med på mötena har de följt en viss struktur. Det har alltid funnits framdukat te, kaffe, frukt och ibland kakor när mötet börjat. Båda de ansvariga bibliotekarierna medverkar och de har förberett vad de vill ta upp under mötet vilket brukar vara dels sådant de vill informera om och dels frågor de vill ställa till gruppen och där man vill ha hjälp av gruppens medlemmar. Exempel på vad man informerar om är kommande programverksamhet. Kommunen trycker ett kulturprogram för vår respektive höst och de programmen delas ut vid mötena och deltagarna ombeds sprida information om programmen.

Båda bibliotekarierna omtalar, vid skilda tillfällen, deltagarna som ambassadörer för biblioteket och att de har en viktig roll att fylla för att berätta i sina nätverk om vad biblioteket kan erbjuda. Vid mötet den 8/10 2014 säger exempelvis en av bibliotekarierna att deltagarna är ambassadörer för biblioteket och därför vill hon visa några saker som medlemmarna kan sprida vidare. Det hon visar är *8 dagar* och *Nyhetsidningen*, två tidningar på lätt svenska samt hur man når bibliotekets resurser hemifrån, särskilt en nyhetstjänst. En av deltagarna ställer då en fråga om ljudböcker vilket leder samtalet in på tjänsten *Boken kommer* som en av bibliotekarierna arbetar med. Under

mötena med referensgruppen har också information om annat än program delgetts, det har rört information om elektroniska tidningar, handledning i informationsökning och juridisk rådgivning. Frågorna som bibliotekarierna ställer till deltagarna rör till exempel förslag på hur man kan arbeta med olika målgrupper eller idéer till programverksamheten.

Syftet

Eftersom deltagarna i gruppen ändras innehåller mötet ofta en presentation av syftet med gruppen. Bibliotekarierna berättar då att gruppen är viktig för att samla in idéer från deltagarna på hur man kan arbeta på biblioteket samt förslag på program som man skulle kunna anordna. Förslagen och idéerna tar bibliotekarierna med sig till personalgruppen och där diskuteras förslagen och de som fungerar för verksamheten arbetar man vidare med.

Bibliotekarierna är mycket bekräftande av deltagarnas idéer och förslag. Samtidigt är de tydliga med att poängtera att det som gruppen bidrar med är förslag som sedan ska föras vidare till personalgruppen. Under mötet den 8/4 2015 presenteras programpunkterna för hösten och de är delvis tillkomna efter förslag från referensgruppen men inte helt, berättar en av bibliotekarierna. En av bibliotekarierna delar ut en lista med förslag som gruppen gett på mötet i januari och hon kommenterar de olika förslagen. Båda bibliotekarierna påpekar att alla förslag inte blir av eller kanske blir av senare eftersom listan sparas och diskuteras i personalgruppen.

Under mötet den 16/9 2015 så ställer en av deltagarna frågan vad som hänt med ett tidigare förslag. Deltagaren pratade vid sitt förra besök på ett referensgruppsmöte om ett bibliotek som arbetade på ett väldigt bra sätt enligt deltagaren och hen rekommenderade bibliotekarierna att åka dit för att ta del av hur de arbetade. Nu efterlyser deltagaren om något sådant besök blivit av. Hen undrar också vad som blivit av andra förslag. Frågorna fick till följd att bibliotekarierna förklarade att det inte har varit möjligt att göra studiebesök men att de kan undersöka bibliotekets verksamhet närmre om de får veta namnet på biblioteket. Deltagaren blev konfrontativ och båda bibliotekarierna berättade då att det de arbetar med är att samla förslag från gruppen. På referensgruppsmötet efter detta möte blev bibliotekariernas presentation av syftet med referensgruppen än tydligare.

Jag tar i mejl till de två bibliotekarierna upp att jag uppfattat att det kan vara svårt att förmedla för deltagarna i gruppen hur idéerna de för fram kommer att bli en del av verksamheten. *Är det något du känner igen? I så fall hur tänker du kring det?* Den ena bibliotekariens svarar:

Jag tycker själv att vi försöker vara noga med att berätta när gruppens idéer används. Men också att vi för fram alla idéer till personalgruppen och att ändå sen kanske inte blir något av en del av dem. Detta framförallt för att arbetstiden redan är väldigt fullspäckad. Och för att personalen själv också har många idéer om program bl a.
(Mejl, 14/12 2015)

Den andra bibliotekarien svara på följande sätt:

Vi försöker alltid delge referensgruppen när deras idéer har blivit realiserade och också informera om att vi inte har resurser eller möjligheter att genomföra allt som tas upp. Vi kommer troligen inte arrangera läxhjälp eller andra personalkrävande

åtgärder för barn och unga. Vissa av de förslagna aktiviteterna har vi redan provat genom åren och då finns det en del tröghet i att göra det igen. Kanske skulle vi behöva bli bättre på att visa vår uppskattning för alla idéer som kommer, oavsett om vi kan genomföra dem nu, i framtiden eller inte alls.
(Mejl, 15/12 2015)

Det förekommer också bekräftelse av personalen och biblioteket från deltagarna i gruppen. På det första mötet den 14/1 2015 säger en av deltagarna *Jag är fantastiskt stolt över detta bibliotek!* Och på mötet den 8/4 2015 så berättar en av deltagarna att den tycker mycket om att läsa och att lära sig nya saker och att den tycker mycket om personalen på biblioteket, det är bra människor och därför vill hen vara med i referensgruppen .

Kalibrera förslag och idéer

Under ett möte kommer det upp förslag på att under ett program bjuda på mat och då berättar en av bibliotekarierna att det är svårt att bjuda på mat eftersom det man bjuder på måste vara tillagat i ett kök som är godkänt. En annan svårighet bjuder program som uppfattas som religiösa. Vid mötet den 8/10 2014 kommer en av deltagarna med förslag på ett framträdande av en kyrkokör, en av bibliotekarierna var då tveksam eftersom det är religiöst men för fram att det skulle komma en annan kör under den terminen. Under mötet den 8/4 2015 får gruppen frågan hur man ska kunna locka sommarlovslediga barn till biblioteket. Två av deltagarna säger då att de inte har barn så att de inte har de erfarenheterna. Den ena fortsätter att det ska vara något som handlar om böcker. Den andra deltagaren för fram att det skulle kunna handla om ungdomars uppfostran. Det leder till en diskussion om ungdomars uppförande som landar i att det inte är bibliotekets uppgift att arbeta med det.

Idéer från referensgruppen fångas upp och förs vidare till personalgruppen och det behöver inte enbart gälla förslag på program. Vid ett möte föreslår en medlem i gruppen att biblioteket borde ha ett *Instagram*-konto för att nå unga. Ett sådant konto startas senare i samarbete med skolbibliotekarierna i kommunen. I beslutet att satsa på det för en bibliotekarie fram att det var betydelsefullt att förslaget kom från referensgruppen, annars hade det kanske inte blivit av (Samtal, 15/10 2014).

Delaktighet

Ett av målen med referensgruppen är att det är ett sätt att öka medborgarnas delaktighet i verksamheten. Jag frågar bibliotekspersonalen hur de ser på vem som blir delaktig i referensgruppen. Bibliotekschefen lyfter fram att det är självklart att inte alla blir delaktiga, utan det är en grupp och frågan är vilka de representerar. Men det innebär att man vidgar gruppen så att den blir vidare än vad man representerar i personalgruppen. Så det är en hjälp och hon vet inte hur man annars ska göra (Samtal med bibliotekschefen, 15/10 2015).

En av bibliotekarierna som arbetar med referensgruppen beskriver arbetet med den som att det går lite trögt och fortsätter: *Det är viktigt att det känns meningsfullt för alla, både deltagarna och för oss personal. Det är jättesvårt att få nya deltagare. Och ännu svårare att hitta deltagare som kan representera fler än sig själv* (Mejl, 14/12 2015). Att öka representativiteten ytterligare är viktigt. Jag frågar också i samma mejl:

Hur tänker du kring referensgruppen framöver? Tankar om delaktighet har ju varit viktiga i arbetet med kulturhustanken och där spelar referensgruppen en viktig roll menar jag. Håller du med?

Ja, absolut. Jag skulle vilja utvidga det till att bli en brukargrupp med fler deltagare med både svensk och utländsk bakgrund.
(Mejl 14/12 2015)

Men det är inte bara en större mängd deltagare som önskas utan också *en viss fördelning mellan åldrar, kön och bakgrund* (Mejl 14/12 2015). Även den andra bibliotekarien som arbetar med referensgruppen tar upp frågan om representation:

Man måste också komma ihåg att personer i referensgruppen inte representerar någon befolkningsgrupp utan faktiskt oftast bara sig själva och att de kontaktnät som vi räknade med att de enskilda medlemmarna skulle ha visade sig vara ganska små. Om en referensgruppsmedlem samtidigt är aktiv i en förening blir det annorlunda men har man väl haft samarbete med den föreningen så vill man inte upprepa det nästa gång också. Alltså en referensgrupp är inte samma som invånarnas delaktighet. Delaktighet är en betydligt större fråga.
(Mejl 15/12 2015)

När det gäller användares delaktighet mer generellt för en bibliotekarie fram att det behövs mer delaktighet:

Har svårt att tänka mig att det kan bli för mycket delaktighet. Men vi i personalen behöver å andra sidan inte nödvändigtvis vara involverade i allt som sker här på biblioteket. Biblioteket är en öppen mötesplats utöver detta kan vi tillhandahålla lokaler åt folk och förhoppningsvis även vara behjälpliga i att förmedla information av olika slag.
(Mejl 18/12 2015)

I svaret kommer delaktighet fram i relation till personalen. Två andra svar lyfter fram personalens roll fast på ett lite annorlunda sätt. En bibliotekarie svarar att framförallt måste man vilja vara delaktig och fortsätter:

Jag tycker fortfarande att personalen med sitt yrkeskunnande ska spela en stor roll i planeringen. Men det är verkligen väldigt tydligt att den ganska homogena personalgruppen behöver kompletteras. Ändå vill jag poängtera att den lilla personalgruppen består av personer som verkligen brinner för sitt arbete och är mycket engagerade.
(Mejl 14/12 2015)

En annan bibliotekarie uttrycker det mer kärnfullt: *Men, ja jag skulle nog vilja att alla var delaktiga. Bara vi får bestämma* (Samtal, 15/10 2015).

Den tyngd som förslag från referensgruppen tillmäts har betydelse i relation till frågan om vem som blir delaktig. Om referensgruppens förslag följs helt och hållet så blir det en liten grupp som får väldigt stor betydelse för verksamhetens innehåll. Om gruppens förslag inte alls beaktas så blir

dess roll betydelselös och förlorar i legitimitet. För deltagarna kan gruppen istället framstå som parodisk då den endast skenbart kan påverka verksamheten. Att balansera mellan dessa positioner är vad bibliotekarierna behöver göra. Viktigt för att legitimiteten och förtroendet behålls har varit att referensgruppen inte är beslutande, det som sker där är en inventering av idéer som förs vidare till personalgruppen där besluten fattas. På så sätt blir det möjligt att göra ett urval som är professionellt förankrat.

Att förstå ett referensgruppsmöte

Deltagarna är tillfrågade att vara med i referensgruppen eftersom de är nyttjare av biblioteket och har olika språkkunskaper. De delar inte språk och de skiljer sig åt vad gäller biologisk ålder, antal år man levit i Sverige, utbildning och huvudsaklig sysselsättning och det blir under mötena även tydligt att de inte delar åsikter. Enligt min uppfattning är deltagarna inte vana mötesdeltagare. Att deltagarna inte är vana mötesdeltagare innebär att de inte är vana att ta plats och att det för bibliotekarierna innebär att på ett lyhört sätt lotsa fram deltagarna genom mötet. Det görs genom att vara tydliga med att det som önskas är förslag och idéer och att sedan sammanfatta och bekräfta vad som sagts. På förslag från en av deltagarna görs ett kort protokoll vid varje möte, som skickas till de närvarande per mejl efter mötet.

En svårighet för bibliotekarierna är att veta vilka i gruppen som kommer att vara med på ett möte som de kallats till. Kallelse till möten skickas per mejl och då efterfrågas förhandsbesked om man kommer att närvara eller ej. Men alla lämnar inte alltid besked och ibland följs inte det besked som lämnats. Det är därför osäkert hur många som ska närvara vid varje möte.

De som ingår i referensgruppen har olika modersmål och har olika goda kunskaper i svenska. Eftersom mötena hålls på svenska så har de olika deltagarna olika möjlighet att ta aktiv del i samtalen. Min erfarenhet av mötena är också att deltagarna i olika hög grad interagerar med varandra. Det är i första hand bibliotekarierna deltagarna är fokuserade på i sin interaktion. Deltagarna är inte rekryterade till gruppen för att de delar syn på bibliotek eller bibliotekets roll. Vid några tillfällen blir det diskussion där olika åsikter framträder tydligt. Det är dels när det gäller religion och dels när det gäller syn på invandring. Vid dessa möten har tre referensgruppsdeltagare varit med förutom de två bibliotekarierna och jag. Det som utspelar sig kan då likna tre parallella dialoger eller tre på varandra följande monologer riktade mot bibliotekarierna. Bibliotekarierna tar emot och lyssnar på de olika deltagarnas synpunkter och åsikter men de betonar sin och bibliotekets neutrala position.

Den bitvis märkliga form som mötena har, som också uttrycks i bibliotekariernas svårigheter att arbeta med den och den tröghet de omtalar, bör förstås med utgångspunkt i att det är biblioteket som rekryterat deltagarna för att de var och en ska bidra med något som man från biblioteket menar att man har behov av. Deltagarna har inte önskat vara med och samspela i en grupp. De är rekryterade för att de skiljer sig åt och har olika erfarenheter med vilka de kan komplettera de erfarenheter och kunskaper som finns inom bibliotekspersonalen. Att de är olika är en förutsättning för att de samlats och för att de behövs. En vanlig strävan i svensk möteskultur är att nå konsensus och det är för denna grupp väsentligt att inte ha det som mål vilket kan vara viktigt att bära med sig för att inte uppleva de spretiga mötena som misslyckade. Däremot kan det ställa krav på att bibliotekarierna hinner anteckna de förslag som kommer upp så att hela variationen av förslag och idéer som poppar upp under mötet förs vidare till kollegorna. Det är en grupp som möts och det som är en fördel för arbetet menar jag är att deltagarna får idéer av att lyssna på

varandra så att de på så sätt kommer på egna förslag, men det är inte alls säkert att de tycker att förslagen från de övriga i gruppen är bra och stöttar dem.

Från projekt till ordinarie verksamhet: Ängelholm

Kulturstråket rör Ängelholms bibliotek och angränsande byggnader. Under den första studien följde jag ledningens arbete med projektet. I denna andra studie vill jag vidga mitt fokus och undersöka hur personalen ser på det fortsatta arbetet med Kulturstråket. Personalen är indelade i tre team: barn, vuxen och supportteamet. Det är en handfull personer som enbart arbetar på huvudbiblioteket medan resten av personalen arbetar både där och på någon av de nio filialerna, eller närbiblioteken som de kallas i kommunen. Här följer en beskrivande analys av hur erfarenheter och idéer från kulturstråksarbetet lever vidare i den ordinarie verksamheten. Kapitlet har två delar, den första är kronologiskt disponerad där utvecklingen av arbetet med Kulturstråket fram till valet 2014 beskrivs och den andra delen, som beskriver perioden efter valet fram till januari 2016, är tematiskt upplagd. Redogörelsen bygger som beskrivits i metodavsnittet på samtal, intervjuer, observationer, mejlkorrespondens samt en enkät. Redogörelsen är ordnad efter följande tema: *Förankra Kulturstråket* med underrubriker samt *Vad händer när ingenting händer?* med underrubriker.

Förankra Kulturstråket

Denna del av rapporten inleds med ett avsnitt om arbetet att förankra Kulturstråket varpå följer två avsnitt med underrubrikerna *Medborgardialog* och *September 2014*. När jag påbörjade den andra perioden av att följa arbetet med Kulturstråket på Ängelholms bibliotek så var arbetet i slutet av en fas där samma arkitektbyrå som presenterat en skiss över Kulturstråket hade fått i uppdrag att ta fram ett fördjupat idéunderlag till hur ett Kulturstråk skulle kunna utformas. Under arbetet var en arkitekt särskilt involverad i arbetet och det innefattade även möten med personalen. Man samlades för workshops samt en studieresa för att besöka andra bibliotek och få inspiration från dem. Under workshopparna arbetade man med att formulera hur man skulle kunna arbeta med att på ett konkret sätt samverka med andra delar av kommunen samt externa kulturaktörer i Kulturstråket.

Arkitektbyråns förslag presenterades också för allmänheten i två steg av medborgardialog. I ett första steg bjöds olika föreningar in som skulle kunna bli berörda av Kulturstråket för att delge sina förslag och idéer i relation till förslaget. Mötet var den 8 april 2014 och resulterade i en sammanställning av föreningarnas synpunkter, som var med i det underlag som lades fram för Kultur och -fritidsnämnden när Kulturstråket återrapporterades i maj 2014 (kallelse KFN 2014-05-20). I juni 2014 anordnades det andra steget som var riktad mot allmänheten, en öppen medborgardialog, som jag återkommer till nedan. Vid denna tidpunkt är inriktningen fortfarande att Kulturstråket kommer att realiseras även om det finns mycket starkt motstånd från en del av invånarna och politikerna i kommunen och även från en del i personalgruppen. Arbetet med Kulturstråket ska efter medborgardialogen gå vidare genom att ett kostnadsförslag ska tas fram baserat på det förslag som arkitekterna presenterat i juni 2014.

Medborgardialog

Lördagen den 14 juni 2014 mellan klockan 10 och 15 är det medborgardialog på Ängelholms bibliotek då förslaget om Kulturstråket som utvecklats av en arkitektbyrå presenteras för allmänheten. På plats finns arkitekt, politiker och tjänstemän. Samma dag är det torgfest med Ängelholmsillet och kommunen ska bjuda på tårta för att fira att man precis passerat 40000 invånare, det är mycket folk i rörelse. På kommunens webbplats beskrivs senare medborgardialogen och där

anges att ca 500 personer besökte utställningen². I ett rum på andra våningen i biblioteket är ett antal planscher framtagna av arkitektfirman utställda med ritningar och visualiseringar av olika delar av Kulturstråket samt presentation av projektet. I lokalen finns arkitekt, bibliotekschef, chefen för fritidsförvaltningen, chefen för allmänskultur samt chefen för kultur- och fritidsförvaltningen. De olika politiska partierna finns representerade, fast inte alla samtidigt. De avlöser varandra så att det hela tiden finns några representanter tillgängliga.

Hela tiden finns det besökande i rummet och det blir samtal med representanter från kommunen och arkitekten. En äldre man är mycket kritisk och säger att det är ett skämt alltihop. Arkitekten svarar och frågar om han var emot allt och om det är lika bra att stänga alltihop, stänga biblioteket. Mannen svarar: *Nej, biblioteket ska vara kvar med det ska vara bibliotek och inget annat.* Lite senare kommer en man in och går fram till en av de deltagande och frågar *Är det här de ska tala om hur de ska skända torget?* Det är många starka åsikter som kommer till uttryck under dagen. De som hörs mest är de som är negativa, men i mina samtal med besökarna framkommer att många av dem är positiva, i olika hög grad, eller inte har tagit ställning vare sig för eller emot Kulturstråket.

En av politikerna som är på plats påpekar för mig att hans parti är emot förslaget och förordar en annan lösning. *Man ska inte klyva biblioteket med ett stråk tvärsigenom,* säger politikern. *Ett bibliotek går man in i och sedan ut igen,* menar hen, *sedan är det en annan sak att biblioteket behöver renoveras.* Politikern tillägger att hen personligen tycker att det är ett bra förslag att samla olika verksamheter men att stråket kan bli för litet.

Tre kvinnor, två medelålders och en äldre, rör sig i utställningen och jag får uppfattningen att de verkligen försöker få grepp om ritningarna. Arkitekten går fram till dem och presenterar hur scenen är tänkt att utformas och pratar om planen i jämförelse med huset idag. Lite senare pratar jag med dem och får veta att de kommit till biblioteket för att titta på utställningen, de uttrycker sig lite försiktigt men är positiva till utställningen. Den har gett dem en bättre bild av Kulturstråket. Den äldre damen säger att särskilt översiktsplanen och genomskärningen var bra för att förstå. En av de andra säger att hon tycker att det är viktigt att samla verksamheter som lockar ungdomar och inte ha dem utspridda.

En annan kvinna jag pratar med säger att hon tycker att Kulturstråket verkar dyrt man att hon samtidigt tycker att det är bra med en scen och att ett bra bibliotek är viktigt. Jag pratar också med ett par, de är spontanbesökare som sett en skylt om utställningen och blivit nyfikna. De hade läst om förslaget i tidningen för några månader sedan och då fått en bild, utställningen nu ger en fördjupad bild. Men samtidigt väckte den flera frågor. *Vad skulle prislappen bli?* De mindes att de reagerat på kostnaden som stått i tidningen. *Men det finns behov,* säger de, de är aktiva i en kulturförening och ombyggnaden skulle ge möjligheter för den. Paret beskriver sig som intresserade av kultur och tycker att biblioteket är bra och redan är ett kulturhus på många sätt. *Det är bra personal och kulturprogram, men det behövs tid för att smälta och ta in förslaget* avslutar de.

² (<http://www.engelholm.se/Kommun-politik/Projekt/Pagaende-projekt/Upplev-gora/Kulturstraket/>).

September 2014

I början av september 2014 kontakter jag bibliotekschefen. Min tanke är att besöka biblioteket under en arbetsplatsträff, APT, för att presentera mig och studien för personalen och att jag är intresserad av att samtala med dem om hur de ser på Kulturstråket. Vi hittar ingen tid så istället skickar bibliotekschefen ett mejl till personalen som berättar att jag kommer att besöka biblioteket. Bibliotekschefen menar att det inte händer så mycket före slutet av oktober då kostnadsberäkningen av arkitektbyråns förslag ska vara klar och presenteras. Jag beslutar mig för att göra ett besök innan valet. För att få en uppfattning om hur levande frågan om Kulturstråket är under den perioden.

Den 11 september besöker jag Ängelholm. På torget framför biblioteket finns valbodar uppställda. Jag besöker dem i tur och ordning och presenterar vem jag är och att jag arbetar med att följa arbetet med Kulturstråket. Jag frågar om besökarna i valbodarna ställt några frågor om Kulturstråket. Jag frågar också vilken som är den största frågan i valbodarna. Det framkommer att de två viktigaste frågorna som diskuterats under valrörelsen rör byggandet eller inte av den så kallade Pytteleden, en väg i ett känsligt naturområde, samt badhuset. Jag frågar partiarbetarna vilka som är deras egna viktiga frågor och också vilken som är den viktigaste kulturfrågan för partiet. Kulturfrågor är inte stora i valrörelsen. Centerns valarbetare berättar att två personer har kommenterat konst, För Kristdemokraterna finns Kulturstråket inte med i någon av valbroschyerna. Socialdemokraternas valarbetare svarar att de *Inte är så intresserade av att klyva det huset mitt itu* och fortsätter att tala om Kulturstråket i starka ordalag, att *det är ett helgerån*. Men det har inte varit en stor fråga under valrörelsen och hen menar att orsaken är att det är känt att partiet inte är för Kulturstråket. Partiarbetaren från Moderaterna talar om att biblioteket börjar bli dåligt och trångt. Engelholmspartiets valarbetare svarar att inte en enda fråga har ställts om Kulturstråket och att partiets inställning är att avvakta och se vad det kostar. Sverigedemokraternas valarbetare svarar att de i nuläget inte vill stödja förslaget. Vänsterpartiets representant svarar att de inte är negativa men att de vill satsa på att ha ett kulturhus i andra lokaler. Miljöpartiets valarbetare säger att jag är den första som frågar om Kulturstråket och att partiet är positivt till förslaget och tillägger att kulturfrågor tyvärr är lågprioriterat bland väljarna.

Efter min runda bland valbodarna går jag in på biblioteket. Inne på biblioteket är det en hel del människor. Biblioteket fungerar som vallokal och där pågår förtidsröstning. Det finns bord uppställda med valblanketter och det finns valfunktionärer på plats som registrerar röster. Några personer står i kö för att få rösta. Precis som utanför bibliotekets dörrar är många aktiviteter relaterade till det förestående, och även det pågående, valet. Skillnaden är dock slående mellan aktiviteterna utanför dörrarna som består av partiernas olika politiska budskap och de innanför där inga politiska budskap får finnas eftersom det är en vallokal som måste vara neutral.

Vad händer när ingenting händer?

Denna del av rapporten tar upp ett antal teman som rör perioden efter valet 2014 och de berörs under rubrikerna *Kulturstråkstanken*, *Samarbetet med arkitekten*, *Förändrade förutsättningar från olika positioner*, *Att vara med eller mot eller både och eller...*, *När inget händer*, *Omdaning påbörjas*, *Bibliotekarieyrkets innebörd och framtid*, *Samtal om yrket och bibliotek*, *Inspiration* och *Epilog januari 2016*.

Efter valet 2014 förändras den politiska representationen i Ängelholms kommun. Kommunen går från att vara Alliansstyrd till att styras av Socialdemokraterna i samarbete med Miljöpartiet, Folk-

partiet och Engelholmspartiet och där Sverigedemokraterna har en vågmästarroll (Magnusson 2014). Valutgången är oväntad här liksom på många andra ställen i Sverige. Kostnadsberäkningen för Kulturstråket skulle presenteras för Kommunstyrelsen den 27 oktober 2014. När jag tittar på ärendelistorna som jag når via Ängelholms kommuns webbsidor så finns ärendet inte med. Jag ställer därför frågor per mejl till bibliotekschefen som svarar: *Kostnadsförslaget är färdigt men har inte lyfts ännu. Om och när det kommer upp till politisk behandling vet jag alltså inte* (Mejl från bibliotekschefen, 24/10 2014). Jag frågar i samma mejl också *Hur ser det fortsatta arbetet ut med Kulturstråket tror du?* Och får till svar:

Är ju helt avhängigt av de politiska besluten, somliga ser det som ett redan skrinlagt förslag. Det är alldeles för tidigt att säga. I nuläget får jag i min roll tänka att jag såklart har full beredskap att tala för vikten av en kulturstråkslösning om och när tillfälle ges visavi politiken. Men just precis nu jobbas det ju inte vidare. Samtidigt tänker jag parallellt att om det inte blir av och det istället bara blir en renovering/ ombyggnad av stadsbiblioteket (som alla inser är helt nödvändigt) så måste vi snabbt anpassa oss. Då handlar det om att få till ett helt omgestaltat (och inte bara renoverat) bibliotek som ändå ska ta in många av aspekterna från kulturstråket-projektet. Naturligtvis ett mycket sämre alternativ, men man får ju bygga där man har mark under fötterna.

(Mejl från bibliotekschefen 24/10 2014)

Vid ett sammanträde i kommunstyrelsens arbetsutskott den 19 november 2014 presenteras kostnadsberäkningen som gjorts av ett konsultföretag. I protokollet står det att läsa: *Beslut. Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutar att notera informationen som underlag för den fortsatta processen rörande Kulturstråket* (KSAU, protokoll). Efter att det beslutet tagits händer inte något, arbetet med Kulturstråket stannar upp.

Eftersom Kulturstråket varit omdiskuterat och det under hösten uppstod en period när man först avvaktade beslut och sedan beslutet inte innebar att något hände så bedömde jag att det inte var lämpligt att genomföra samtal med personalen just då. Istället avvaktade jag.

I början av mars 2015 intervjuar jag bibliotekschefen och chefen för allmänskultur. De var båda engagerade i arbetet med Kulturstråket, bibliotekschefen som chef för en av verksamheterna som skulle ingå i stråket och chefen för allmänskultur som projektledare. Inför mitt besök har jag undersökt hur kommunen presenterar den omorganisation som man genomfört vid årsskiftet, man arbetar inte längre med förvaltningar utan arbetar i vad som kallas processer eller uppdrag. Bakgrunden till omorganisationen är en önskan att vitalisera arbetssätten och vara tydligare mot och öppna för medborgarna³. Sedan mitt förra besök har kultur- och fritidsförvaltningen flyttat från biblioteket till stadshuset. Den 14 april 2015 träffar jag personalen på en APT och berättar att även om arbetet med Kulturstråket har avstannat så är jag intresserad av att få veta hur de ser på det arbete de lagt ner fram till nu. Under resten av året 2015 besöker jag biblioteket vid flera tillfällen och samtalar med personalen på olika sätt. Det jag då tagit del av är personalens syn på hela Kulturstråksprocessen, men när den legat i träda i drygt ett år. I följande avsnitt redogör jag för ett antal tema som framträdde i analysen av materialet med utgångspunkt i frågorna som presenterades inledningsvis.

³ <http://www.engelholm.se/Kommun-politik/Kommunens-organisation/>

Kulturstråkstanken

Jag ställer frågor om Kulturstråket, dels hur man såg på idén när den presenterades första gången och dels hur man ser på den idag. En person säger att när det gäller Kulturstråket så är det svårt eftersom visionen är bra men det är svårt att veta hur det kommer omsättas i praktiken (Samtal 1, 23/6 2015). Det finns behov av att utveckla biblioteken för att göra dem fortsatt relevanta men frågan är om det är med Kulturstråket eller om det finns andra sätt. Hen fortsätter att det också är svårt att tänka på att Kulturstråket skulle vara ett stråk mellan två platser i staden, för det finns inget på andra sidan. Bibliotekschefen bor inte i Ängelholm och åker tåg till arbetet och kommer den vägen varje dag. Men ängelholmare rör sig inte åt det hållet och därför är det svårt att tänka på som ett stråk, avslutar hen sitt resonemang (Samtal 1, 23/6 2015). En bibliotekarie jag pratar med säger att Kulturstråket inte är en bra idé, det skulle inte bli bra för biblioteket. Att flytta upp biblioteket till andra våningen skulle innebära minskad tillgänglighet. Om det skulle beslutas så skulle hen arbeta med det men nu när det blivit lagt på is så tycker hen att det är bra (Samtal 1, 24/6 2015). En av medarbetarna svarar på min fråga om vad hen tänker om Kulturstråket att *det är inget vi pratar om nu, det är lagt på is* (Samtal 2, 23/6 2015).

En bibliotekarie säger att hen är orolig för att det inte ska gå att fylla huset med så mycket aktiviteter (Samtal 1, 4/9 2015). Att det ska vara öde när man kommer in på första våningen. Hen har varit på många bibliotek där det liksom varit tomt. Så det är viktigt att tänka på vilka verksamheter det ska vara. Samtidigt ser hen det som positivt att få in samhället i biblioteket, att t ex bjuda in Försäkringskassan och andra att hålla föredrag. Men det måste man tänka på och arbeta med. En annan bibliotekarie berättar om en del av de farhågor som funnits kring Kulturstråket:

Ska det bli något sorts genomfartsled, är det det som är meningen? Det tror jag ju inte, men den oron har också funnits. Och att denna ytan här inte kommer bli som en död zon härnere. Det skulle vara någon scen där och det krävs ju lite för att det ska bli ett levande hus. Det kräver lite engagemang. Och att man är rädd kanske att det engagemanget inte finns.
(Samtal 2, 24/6 2015)

I ett samtal framkommer att en bibliotekarie inte tycker om arkitektens utformning av fasaden vid hörsalen, som innebär en stängd yta mot torget, *Där måste vi öppna upp* (Samtal 1, 4/9 2015). Förslaget var inte lätt att förhålla sig till uttrycker en annan bibliotekarie (Samtal 2, 4/9 2015). Flera betonar också att de sett den föreslagna utformningen av fasaden mot Stortorget som negativ för biblioteket. En bibliotekarie uttrycker det som att *man inte kunnat acceptera det att den bästa delen av biblioteket faktiskt försvinner* (Samtal 2, 24/6 2015).

Men tanken på att öppna verksamheten för andra och samarbeta med andra ses av många som positiv. Det positiva är att öppna upp och släppa in samhället och nya aktörer (Samtal 1, 4/9 2015). En bibliotekarie funderar kring det avstannade Kulturstråket och säger att det viktigaste är att få ett nytt fräscht bibliotek och att man kan arbeta med samverkan i ett nytt bibliotek:

Bibliotekarie: [...]för att det är ju inte bara lokalmässigt det handlar om, tycker inte jag.

Intervjuare: Nej.

Bibliotekarie: Nej. Utan det är ett förhållningssätt, ett arbetssätt, ett tänkande.

Sedan är det ju en fördel om man finns nära varandra. Det förstår jag ju, så. Men det behöver inte innebära att man samarbetar för att man är i samma hus.

(Samtal 3, 4/9 2015)

Även bland de som är mer kritiska till Kulturstråket finns det en del som ser fördelar med det, en bibliotekarie uttrycker att förändringen ger *en ny skjuts i arbetslagen och att det är roligt att göra saker ihop* (Samtal 2, 4/9 2015).

Samarbetet med arkitekten

Under medborgardialogen samtalande jag med arkitekten och han berättade då att han ser projektet i första hand som ett verksamhetsprojekt, i andra hand som ett organisationsprojekt och i tredje hand ett lokalprojekt. Jag frågar om personer han möter brukar bli förvånade över angreppssättet och han svarar att många blir förvånade, att det blir lite överraskningseffekt. Många tror att han ska prata hus. *Men jag behöver inte prata hus, det kan jag. Vad jag inte kan är verksamheten och där behöver jag prata med dem som kan den.* Han framhåller att det är viktigt att vara ödmjuk och att lyssna också till kritiska röster som kan erbjuda mycket kunskap att ta tillvara.

Bibliotekschefen beskriver i ett telefonsamtal på våren 2014 att under projekttiden var fokus på att planera stråk-tanken och att nu är det mycket mer fokus på biblioteket. Han lyfter fram arbetet som arkitekten gjort med personalen och som inneburit att arkitekten gått djupt in i verksamheten vilket gjort en stor skillnad. Fokus under arbetet har varit på hur lokalerna och verksamheten kan utvecklas. Bibliotekschefen beskriver det som att energin har kommit tillbaka och att det varit ett otroligt roligt arbete och värdesätter att arbeta så nära en arkitekt, som dessutom är så dialoginriktad (Telefonsamtal med bibliotekschefen, 12/5 2014).

I enkätsvaren är den övervägande majoriteten positiv till arbetet att diskutera och arbeta med Kulturstråksprojektet med kollegorna och arkitekten (fråga 5). Sex personer anger att det var mycket givande, åtta att det var ganska givande. En svarar att det varken var givande eller krävande och två svarar att arbetet var mycket krävande (tre personer svarade inte på frågan). I fritextkommentarerna är två positiva: *Arkitekterna kom med intressanta infallsvinklar och tankesprång* och *Framför allt gav den idéer och inspiration för biblioteksarbetet, inte specifikt för Kulturstråket.* Två av kommentarerna är kritiska, den ena lyder:

Då det var en väldigt dålig idé för hela biblioteksverksamheten. Att lägga så mycket resurser i det läget med allokering av arkitektbyrå, dyra studieresor och många workshops när det inte var beslutat är i det närmaste provocerande. Det framgick omedelbart att det mesta redan var bestämt på förhand så de gemensamma diskussionerna och diverse workshops var mer ett sätt att få oss att känna oss delaktiga, få med oss på tåget.

Den andra kritiska kommentaren lyder:

Krävande eftersom vi jobbade mot ett mål som få ville nå. Jag tror inte att chefen insåg hur stora delar av personalen ställde sig tvekande (dvs negativa) till Kulturstråkstanken, och att säga att man var just negativ var inget alternativ. Han lyckades inte få tvivlarna att bli positiva till tanken.

I ett samtal som jag har med en bibliotekarie framkommer kritik mot arkitektens frågor: *Hur mycket kan man begära av en arkitekt att känna till kraven på en verksamhet? Jag vet inte.* (Samtal 3,

23/6 2015). Jag frågar en annan bibliotekarie hur hen upplevde arbetet med arkitekten eftersom de ju var involverade med workshops och studieresan. Hen svarar att det var mycket diskussioner men att hen upplevde det som att man var ålagd att vara entusiastisk. Det var också svårt för det verkade som om chefen inte förstod att de flesta inte tyckte att det var en bra idé (Samtal 1, 24/6 2015).

Kritiska synpunkter finns men för de allra flesta var arbetet som arkitekten ledde positivt. Bibliotekspersonal jag samtalar med tar upp arbetet som arkitekten ledde och särskilt samtalen med honom som värdefulla: *Alltså han förklarade så väldigt bra vad det är han ville få ut av huset, och varför. Så jag tror att han var duktig liksom på att berätta sin vision, var duktig på att förmedla den* (Samtal 2, 24/6 2015). Diskussionerna fick flera att ändra inställning till arbetet med Kulturstråket. I dialogen med arkitekten och i hans sätt att bemöta personalens frågor växte för flera i personalen en förståelse för Kulturstråket fram: *Så tycker jag han bemötte det på ett så väldigt bra sätt och gick vidare. Så plötsligt kände man att man var med på något sätt* (Samtal 3, 4/9 2015). Samma bibliotekarie förklarar det med att det är väl så det går till när man blir inspirerad (Samtal 3, 4/9 2015).

Även de som inte var så positiva till idén, varken före eller efter, kunde uppskatta arbetet som leddes av arkitekten: *[...]de kommer ju med helt andra perspektiv. Andra tankar än vad vi har. Och det blir jättekul tycker jag. Öppnar nya synsätt på vår verksamhet* (Samtal 2, 4/9 2015). Denna bibliotekarie välkomnar en diskussion av verksamheten och nya arbetssätt både utanför och inom biblioteksorganisationen. Men diskussionen kom fort att handla om själva byggnaden och den konkreta utformningen av den. Det ställde sig då i vägen för en övergripande diskussion om vinsten i en ny organisation (Samtal 2, 4/9 2015).

Förändrade förutsättningar från olika positioner

Internt finns det skillnader mellan hur det förändrade läget formuleras beroende på om man är medarbetare i ett team, teamledare eller chef. Bibliotekschefen har ett stort engagemang i Kulturstråket och innan valet tycktes mycket leda mot att Kulturstråket skulle komma att realiseras även om det skulle kunna bli bantningar av förslaget. Efter valet blir det därför på ett oväntat sätt förändrade förutsättningar för verksamheten på biblioteket. Uppdraget att driva biblioteket finns kvar, men arbetet som lagts på att förändra och förbereda verksamheten inför ombyggnaden stannar av. Det blir vid denna tidpunkt mycket tydligt att biblioteket är en politiskt styrd verksamhet och att bibliotekspersonalen är tjänstemän som verkar på uppdrag av politikerna i kommunen. För bibliotekschefen innebär det att kunna hålla engagemanget uppe och att försöka hålla en röd tråd i verksamheten även om en del av förutsättningarna förändrats. Det innebär att inte bryta berättelsen om verksamheten utan förändra och anpassa den för att uppfylla uppdraget. Att arbetet avstannat innebär frustration i synnerhet att det inte kommit något beslut att förhålla sig till: *Men att hamna i så här långa processer när man inte vare sig säger bu eller bä. Att man gör det arbetet och de investeringarna, och sedan kommer frågan aldrig upp till beslut är oerhört frustrerande* (Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur, 4/3 2015). Bibliotekschefen tar upp behovet av renovering av biblioteket:

Bibliotekschefen: Det har tagits fram ritningar tidigare och huset är i bedrövligt skick. Och man hamnar hela tiden i sådana här situationer: Ska man laga det här? Ska man fixa det här? Kan vi göra någon investering? Ja, vi vet inte.

Intervjuare: Nej

Bibliotekschef: Därför att det kanske, och förhoppningsvis, ska byggas om i vilket fall som helst oavsett om det blir Kulturstråk eller så, så behöver det ju byggas om totalt. Och därför sitter vi här med läckande tak och dålig ventilation och...

Intervjuare: Ja.

Bibliotekschef: Alltså det är väldigt frustrerande på det sättet också.
(Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur, 4/3 2015)

Eftersom Kulturstråket avstannat är chefen för allmänskultur inte längre så involverad i arbetet (Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur). Men hon tar upp att många är vana vid att arbeta i politiskt styrda verksamheter där beslut snabbt kan förändra situationen: *Så jag tror att man har en förståelse för att politiken kan göra en helomvändning och då ser liksom vardagen ut på ett helt annat sätt* (Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur, 4/3 2015).

För bibliotekschefen är situationen då inget händer komplicerad, för som chef drev han projektet som syftade till att ge möten över verksamhetsgränser för att ge mer för medborgarna (Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur, 4/3 2015). Projektet väckte, som redan nämnts, motstånd hos många i personalen men arbetet med arkitekten innebar en förändring:

Men det som ju var så roligt då med processen och med studieresor och med workshopsen och sådär var ju att man gradvis diskuterar lösningen för biblioteket, men då närmar man sig också en lösning där man ser de här större perspektiven gemensamt och nu backar man ju tillbaka och jag tror man kan plocka upp det igen såklart men det blir litegrann att man backar tillbaka.

(Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur, 4/3 2015)

När arbetet med Kulturstråket gör halt så blir fokus på förbättringar av lokalen och inte på de större övergripande förändringarna av organisationen menar bibliotekschefen och det innebär en besvikelse. Det man som tjänsteman i chefsposition kan göra är, menar både chefen för allmänskultur och bibliotekschefen, att man kan ta upp frågan i olika sammanhang där man möter politiker och det passar in i sammanhanget (Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur, 4/3 2015). Bibliotekschefen tar upp att som chef behöver han hitta ett förhållningssätt gentemot politikerna som innebär en balansgång: *Alltså det här att vara lojal och att backa och att hitta nyanserna just i hur man fortfarande hävdar det, men utan att hålla på och tjata* (Samtal med bibliotekschef och chef för allmänskultur, 4/3 2015).

Beroende på var i organisationen man befinner sig så tycks relationen till innehållet i beslutet vara olika. Teamledarna behöver precis som chefen förhålla sig till att man inte har fattat de beslut man ska vara med om att genomföra:

Det är inte jag som person, det är inte jag som teamledare, det är inte jag som jobbar på biblioteket, utan det är ju någon annan som har lagt ett förslag. Och då kan inte jag vara motsträvig för att jag personligen inte tycker det, utan då får jag ju liksom jobba med det som någon har bestämt.

(Samtal 2, 24/6 2015)

Teamledarna har en ledningsroll och är samtidigt en av medarbetarna. Teamledarna framhåller att de kan formulera sina synpunkter på ett sakligt sätt eller på ett neutralt sätt. Två av dem för

fram att de hamnar i en lite svår situation, *en sådan här mellansits* (Samtal 3, 4/9 2015) som den ena formulerar det och den andra resonerar:

Och sen samtidigt så är ju även jag den som ska framföra alla andras åsikter också. Så man sitter ju liksom mittemellan. Så jag ska ju både vara ett språkrör för mina medarbetare men även vara ett språkrör från några andra till dem. Det går ju fram och tillbaka.

(Samtal 2, 24/6 2015)

Som teamledare är det tydligt att man behöver formulera sig i relation till sin professionella roll. *Det är ju en roll jag tar på mig att vara tjänsteman* (Samtal 2, 4/9 2015). Då kan man skilja mellan sina personliga åsikter och rollen man har i organisationen säger en av teamledarna: *Och man får försöka att stå lite utanför sig själv och sina egna åsikter. På något sätt. Så det är ju en balansgång. Ibland* (Samtal 2, 24/6 2015).

Balansgången kan vara svår. För teammedlemmarna tycks friheten att uttrycka sina personliga åsikter i relation till beslut vara störst samtidigt som det finns en frustration hos en del över att man inte kan påverka besluten. I enkäten formulerade jag frågan *Efter valet 2014 stannade arbetet med Kulturstråket upp. Hur upplevde du det?* Fördelningen av svaren är intressant, fem personer svarar mycket negativt, tre svarar ganska negativt, tre svarar varken positivt eller negativt, fem svarar ganska positivt och fyra svarar mycket positivt. Några lämnar fritextsvar:

Så väldigt tråkigt det kändes att det inte blev av. man var så inställd efter allt arbete vi lagt ner.

Både och, dock tråkigt när en process stannar av. Vi har för tredje gången startat en ombyggnads- eller renoveringsprocess som stannat av, det är inte bra.

en varsam renovering behövs, men måtte vi få behålla vårt vackra, fina och mycket uppskattade bibliotek, utan alltför stora ingrepp!!

Ärligt talat enormt lättad.

I enkätsvaren framträder att inbromsningen har uppfattats på ett varierat sätt. Det är tveklöst så att det för flera i personalen är positivt att arbetet med Kulturstråket stannat upp, för dem som inte såg det som en positiv väg för biblioteket. Men behovet av förändringar och renovering av lokalerna gör att beslut i någon riktning efterfrågas. Ett beslut är viktigt för att kunna ta ut en riktning för det fortsatta arbetet.

Man kan ju inte själv bestämma som tjänsteman hur man vill att det ska bli. Man kan ju önska sig. Men i slutet, ändå, är det ju inte vi som bestämmer. Utan det är ju politikerna. I slutändan. Som faktiskt bestämmer om vilken väg vi ska gå. Och just det här med Kulturstråket. Nu har vi ju kommit dit, eftersom det inte blev någonting, att man känner att, vad som än sker, så kommer man absolut göra det bästa av det. Att blir det Kulturstråk, då arbetar vi utifrån det och gör det bästa av det. Blir det inte ett Kulturstråk utan bara en renovering av själva biblioteket, då kommer vi ju göra det bästa av det. Men, bara liksom att det händer någonting. (Samtal 2, 24/6 2015)

Att vara med eller mot eller både och eller...

I samtal med personalen blir det tydligt att det finns starka åsikter kring Kulturstråket. Men uppfattningarna om hur åsikterna fördelar sig varierar. En bibliotekarie berättar för mig att hen upplever att de flesta i personalen inte tycker att Kulturstråket är en bra idé. *Men det kunde man inte säga för då var man en bakåtsträvare och det vill man inte vara* (Samtal 1, 24/6 2015). I enkätsvaren framkommer inte en sådan entydigt negativ bild. Att personer förändrat sin åsikt över tid är uppenbart och att många lyfter fram arkitektens arbete som betydelsefull för den förändringen. Samtidigt är i dag många ambivalenta, alltså varken för eller emot.

Jag tror att, just när vi höll på, det kändes som att, även om inte alla var med på tåget att just det var ett Kulturstråk vi skulle ha, för så har det ju absolut inte varit. Att alla bara yay!, utan det har varit delade meningar. Och det får det ju vara. Men jag tror att alla känner sig upplyfta. Nu händer det någonting, huset ska bli någonting annat eller någonting bättre. För jag menar det att vi har gått och längtat efter renovering, det har ju pågått väldigt, väldigt länge. Och då kände man att man liksom fick lite luft under vingarna och det lyfte hela gruppen. Det var så himla mycket värt bara det, tror jag.

(Samtal 2, 24/6 2015)

En bibliotekarie säger att om arbetet med Kulturstråket skulle sättas igång igen så är det *jätte-viktigt att organisationen och personalfrågor följer med i en sådan förändring* (Samtal 3, 4/9 2015). Samma bibliotekarie fortsätter att om inte en sådan förändring görs *kan det bli ett hus på pappret bara på något sätt som man inte kan leva upp till och det är frustrerande* (Samtal 3, 4/9 2015).

En annan bibliotekarie är inte positivt inställd till att biblioteket skulle flytta till andra våningen i huset för det skulle innebära sämre tillgänglighet. Samtidigt så är ritningarna på hur rummen skulle bli väldigt fina: *Så det är ju inte enbart, ja men inte enbart negativt, det ska jag väl inte säga* (Samtal 2, 24/9 2015).

Jag ställer frågan till en bibliotekarie om det är viktigt att alla i personalen har samma syn:

Bibliotekarie: Det är nästan omöjligt att få något sorts konsensus.

Intervjuare: Mm, men är det något som man borde sträva mot?

Bibliotekarie: Jag tror nästan inte det går.

(Samtal 2, 24/6 2015)

Lite senare i samtalet säger hen:

Bibliotekarie: Det blir ju en annan dynamik när man inte är överens. För det är ju då de intressanta diskussionerna kommer.

Intervjuare: Mm

Bibliotekarie: Är alla överens så kanske det inte blir lika kreativt.

(Samtal 2, 24/6 2015)

Samtalen om Kulturstråket upplevdes av de flesta som positiva och som en bibliotekarie uttrycker de, *blev det ärliga diskussioner, med respekt för varandras åsikter* (Samtal 3, 4/9 2015). Samma bib-

liotekarie är en av dem som ändrade inställning till Kulturstråket under projektets gång. Och det lyfter hen upp som något positivt och ser det som en personlig utveckling: *ja, men jag är nog rätt förändringsbenägen* (Samtal 3, 4/9 2015). I ett annat samtal med en bibliotekarie som är kritisk till mycket i Kulturstråket kommer en liknande insikt fram: *Det är viktigt att tvingas tänka nytt* (Samtal 1, 4/9 2015). Jag reagerar på formuleringen och säger att det ligger en ambivalens i den: den som blir tvingad vill egentligen inte. Men hen svarar i detta fall ser hen det som något positivt att vara tvingad. *Det är som när man är hemma och tänker att nu tvingar jag mig till detta för att det är något jag vill*. Jag fortsatte att det då är för att man är medveten om att det innebär mycket arbete. Hen höll med och lägger till att *det kan leda till saker man inte väntat sig* (Samtal 1, 4/9 2015). Det finns en friktion mellan uppfattningarna och hos många en vilja och öppenhet för att förändra och utveckla, även om det till viss del är plågsamt.

När inget händer

När jag i mars 2015 intervjuar bibliotekschefen uttrycker han, förutom frustration över att inget beslut tagits om arbetet framåt, en fördel med att arbetet med Kulturstråket stannat av. Under perioden av väntan har han varit lite närmre biblioteksverksamheten:

Och bra för mig också, därför att ibland när man är väldigt mycket häruppe hela tiden så kan man liksom tappa det perspektivet lite grann som också går ut över dialogen. Det handlar ju inte om att jag ska vara nere och jobba på golvet eller någonting sådant. Men det handlar om att ändå ha rötterna i någon slags mylla som också är traditionell biblioteksverksamhet. Så inte bara förändringsarbete liksom på de stora. Och det tror jag har hjälpt mig faktiskt. Att jag har kunnat göra det.

(Samtal med bibliotekschefen och chefen för allmänskultur, 4/3 2015)

En bibliotekarie säger när vi ses i juni 2015 och jag frågar om Kulturstråket att nu har ju allting ändrats och i och med valet har allt stannat av. Jag frågar om det är bra eller dåligt att hen svarar: *Man vet ju vad man har men inte vad man får om jag säger så* (Samtal 3, 23/6 2015). En annan bibliotekarie som jag pratar med lite senare samma dag säger att Kulturstråket kommer att ta tid för det är kommunala beslut och de tar tid. I detta fall är det något som är positivt för denne medarbetare är negativ till förslaget. Till exempel för hen fram att hen och flera kollegor tycker att det saknas mötesrum i förslaget (Samtal 2, 23/6 2015). En bibliotekarie säger att det är frustrerande och tråkigt att arbetet stannat upp (Samtal 2, 24/6 2015).

Vid detta besök på biblioteket har en i personalen fastnat i hissen strax innan jag kommer dit. En annan i personalen höll på att ringa för att få hjälp. Två andra stod och pratade bredvid hissen och en tredje person pratade med den person som fastnat i hissen. Det är en hiss som personalen använder för att transportera böcker mellan våningarna. Jag gick och satte mig i en soffa som finns i en nedsänkning i golvet runt en öppen spis. Efter en stund kom en bibliotekarie fram och sa att det har hänt flera gånger att personer fastnat i den hissen och att det är hemskt. *Apropå att vi behöver ombyggnad här, vi skulle behöva nya hissar här!*

Vid matbordet i personalrummet pratar jag en dag med en bibliotekarie när hen äter lunch och frågar om hens tankar kring Kulturstråket och får till svar att det ligger på is och att det är synd för det var mycket bra de var med om, det var en bra resa och workshop (Samtal 3, 24/6 2015). Särskilt att de alla fick vara med och säga precis allt, både positivt och negativt, var bra. Hen tror

att det mycket berodde på arkitekten som var öppen för allas tankar. Att de fick försöka hitta lösningar på problem, inte bara vara negativa utan försöka hitta sätt att lösa det nämner hen som något som lever kvar. Vi pratar vidare och denna bibliotekarie säger att hen hoppas att de andra jag samtalat med varit positiva, jag svarar att det finns många olika åsikter och att det väl är bra att det finns det. Även om det är lagt på is så kommer arbetet med Kulturstråket att fortsätta. *Det måste det göra. För folk vill ha mer och något annat av biblioteken, frågan är vad*, säger hen. Jag fortsätter att jag tycker att det är intressant att ta del av hur man ser på Kulturstråket nu för även om det inte händer något nu så har det ändå hänt något tror jag. Frågan är bara vad. Hen håller med: *Det har absolut hänt något men jag kan inte säga vad* (Samtal 3, 24/6 2015).

Personalen uttrycker att det är jobbigt att gå och vänta på saker och inte veta vad och om man ska börja (Samtal 2, 4/9 2015). Men samtidigt så jobbar man vidare med det dagliga arbetet: *Väntan lägger sig inte i vägen för vårt arbete* (Samtal 2, 4/9 2015).

I september 2015 träffar jag, vid ett av mina besök, bibliotekschefen som säger att det är lustigt att det står helt still och att han med jämna mellanrum informerar personalen om att ingenting hänt med Kulturstråket. Men det kommer bli en glasvägg på ovanvåningen så att de tidigare arbetsrummen kommer att bli öppna för allmänheten och en omgestaltning ska göras på första våningen, arbetet ska påbörjas i oktober och fortsätta nästa år då alla hyllor ska få hjul. Han säger att man måste göra något för sin egen och personalens skull och även för besökarna (Samtal med bibliotekschefen, 4/9 2015). En bibliotekarie svarar att det som hänt är *Att man har fått drömmar, tror jag* (Samtal 2, 24/6 2015). Men arbetet med arkitekten har också inneburit att man öppnat ögonen och ser bristerna i biblioteket på ett annat sätt nu (Samtal 2, 24/6 2015). Och en del mindre saker har man tagit med sig från studiebesöken som man börjat genomföra som att flytta om hyllor och inköp av en del nya möbler.

Jag pratar med en annan bibliotekarie om Kulturstråket, och inleder med att säga att jag är intresserad av vad som händer även om processen nu stannat upp. Hen svarar att hen förstår varför det stannat upp. Det är politikerna som ändrat majoritet och då är det så. Men att det är positivt att det ändå genomförs en del saker nu, bibliotekschefen är mån om att omsätta en del av tankarna så att det händer något, man ska få hyllor med hjul till exempel (Samtal 1, 4/9 2015). Från en bibliotekarie får jag veta att hen tycker sig märka lite förändringar:

Men det finns väl kanske någon liten droppe som genomsyrar våra APT och så. Att vi mera tänker litegrann liksom på att det ska hända lite mer på golvet. Och [bibliotekschefen] jobbar ju mycket för det att vi ska liksom få mer flexibla ytor med hjul på hyllor och sådär.
(Samtal 3, 4/9 2015)

Den åttonde frågan i enkäten löd: *Tillsammans arbetade du och dina kollegor i personalen med Kulturstråket på olika sätt, bär du med dig något av det arbetet idag? Om ja, vadå? Om nej, varför inte? Sex personer svarar vet ej, fyra personer svarar nej och åtta svarar ja. De som svarat ja lämnar också fritextsvar:*

att man är ännu mer sugen på ett nytt fräscht bibliotek och vi försöker göra omändringar med små medel. Det väckte en lust till förändring.

Diskussionen om gestaltningen av biblioteksrummet och om alternativa aktiviteter i biblioteket var givande.

Minnet är kort, men ja: diskussioner som vänder upp och ner på begrepp, att jag tvingas förhålla mig till och se möjligheter i det som jag kanske inte ville.

Skapa publika ytor i Biblioteket.

Det kom fram andra bra saker som vi har kunnat arbeta vidare även om det inte just nu blir ett Kulturstråk.

Även om jag inte gillade Kulturstråket - var det intressant att samarbeta, något vi sällan gör.

Många av de förändringar vi arbetade fram är inte bara positiva för hur biblioteksrummet och visionen om det framtida biblioteket skulle se ut och fungera, de är också nödvändiga för att åtgärda de stora problem som finns i huset idag och som har att göra med att huset är väldigt slitet och nergånget. Nu har allt stannat upp helt och det involverar också vad som känns som en helt nödvändig renovering. Det skapar stor frustration.

Vetskapen (hoppet) om att det faktiskt finns bibliotek där man har lyckats utomordentligt, som till exempel Göteborgs Stadsbibliotek. Framgången beror uteslutande på att man satsade istället för det motsatta och att man genomgående arbetat sida vid sida med proffsen på området: bibliotekspersonalen.

Fritextsvaren visar på att för flera i personalen så har arbetet med Kulturstråket satt spår som lever kvar i deras arbete i dag. Sådana intryck har jag också fått i mina samtal med personal. Även för de med negativ syn på Kulturstråket lever arbetet kvar om än i vissa fall i en mer desillusionerad syn på sitt arbete och sin arbetsplats.

Ingen av dem jag samtalat med tror att det kommer att beslutas om Kulturstråket inom en snar framtid.

Omdaning påbörjas

Tjänstemän inom kulturförvaltningen som tidigare haft tjänsterum på andra våningen i biblioteket, i anslutning till bibliotekspersonalens arbetsrum, har som tidigare nämnts flyttat till stads- huset. Det innebär att arbetsrum blivit lediga. En tjänsteman säger under medborgardialogen i juni 2014 att det är positivt att ytor har frigjorts runt ljusgården med de lediga rummen. Tidigare har ungdomar klagat på att det bara är pensionärer som har varit där, nu hoppas tjänstemannen att det ska bli lite mer åldersblandat. Bibliotekschefen har en plan för de lediga rummen:

[...] för det är att öka den publika ytan och öka känslan av sammanhang i huset. Och i det ligger ju för min del både att utnyttja balkongen på ett annat sätt, så att det blir mer levande och att utnyttja den centrala mittytan härnere. Alltså att även om det inte blir ett Kulturstråk, så att få till det här med tillfällig eller öppen scen

på ett helt annat sätt än vad vi gör idag. Och det kan man ju göra ganska enkelt bara genom att se till att få hjul på hyllor och så, det är ju en sådan sak som handlar om att skapa mer liv och att göra biblioteket mer till en arena också för andra aktörer än vad det är idag.

(Samtal med bibliotekschefen och chefen för allmänkultur 4/3 2015)

Att det blir publika ytor i de tidigare arbetsrummen lyfts fram som positivt av flera av dem jag samtalat med och en formulerar att den lilla ombyggnaden öppnar en möjlighet till att tänka mer kreativt (Samtal 3, 4/9 2015).

Bibliotekarieyrkets innebörd och framtid

Vid mitt första besök hos personalen på biblioteket den 14/4 2015 sitter jag i en av sofforna i personalrummet och samtalar med några av bibliotekarierna. En av dem ställer en fråga till mig om hur studenterna på utbildningen som jag undervisar på ser på yrkets framtid. Själv är hen pessimistisk till bibliotekens framtid. En av kollegorna svarar att den tvärtom ser optimistiskt på den och sedan utspann sig ett samtal kring vilka kunskaper som efterfrågas från bibliotekarier idag jämfört med tidigare. Att antalet frågor minskat och att många unga hittar material själva men också att tekniskt kunniga kan ha bristande förståelse för det de hittar berörs. Skillnader i teknisk kunnsighet samt i kunskap att formulera frågor som ett uttryck för förståelse kommer att öka över tid hävdade någon och därmed har bibliotek en fortsatt viktig roll att fylla. I ett senare samtal ställer jag frågan till en annan bibliotekarie, som är negativ till Kulturstråket, om hen hade några tankar om att biblioteket har behov av att utvecklas för att fortsätta vara relevant, något som är en grund till Kulturstråks-idén. Bibliotekarien svarar att det finns ett behov och nämner att referensfrågorna minskat vilket märks, många letar efter information själva, och det finns också ett behov av att förbättra utformningen av biblioteket. Jag frågar hur hen ser på biblioteket och får till svar att det är en plats som är öppen:

Jag daterar mig själv om jag talar om den gamla folkbildningstanken, men att barn kommer till biblioteket, lässtimulans och läsglädje, kunskapssökning och läsning. Jag tänker mycket kring böcker även om det finns paddor och annan teknik som underlättar. En plats som är tillgänglig och öppen men där besökarna också ha ansvar. Det ska vara öppet för alla och gratis så långt det går.

(Samtal 1, 24/6 2015)

I enkäten ställer jag frågan *Har din förståelse av ditt yrke förändrats under tiden du arbetat med Kulturstråksprojektet? Om ja, varför? Om nej, varför inte?* Sex personer svarar *vet ej*, åtta personer svarar *nej* och fem svarar *ja*. Åtta personer lämnar följande fritextsvar:

Att vi måste tänka i nya banor och inte bara luta oss tillbaka och tänka att människor kommer att fortsätta komma utan förändring.

Det har vidgat mitt perspektiv och öppnat upp för mer "otraditionella" verksamheter på biblioteket.

Bibliotekarieyrket förändras hela tiden, nya utmaningar att ta tag i.

Att yrket hela tiden förändras i takt med de förändringar som sker i samhället.

Jag har insett att vi som "jobbar på golvet" har mycket lite att säga till om när politiken får en idé, vår kunskap om hur ett bibliotek fungerar är av ringa värde.

Jag har i min enfald inbillat mig att i alla fall våra chefer ansåg att vår verksamhet var viktig, och att de skulle kämpa för vårt existensberättigande ända in i kaklet. Så är inte fallet. Min förståelse för yrket har ställts på sin spets men också fördjupats och jag är STÄRKKT i uppfattningen om bibliotekets- och bibliotekariernas betydelse i en allt snabbare och märkligare värld. Utmaningarna har aldrig varit större och man löser inte dessa framtida utmaningar med mindre resurser, mindre personal, mindre bibliotek eller minskade öppettider!

Medveten om att projekt och synsätt kommer och går.

Nej - förändringar i vår bransch pågår ändå, i olika tempo o intensitet. Tror inte att själva ksp-arbetet påverkar på ngt särskilt sätt.

Fritextsvaren visar på en variation av förståelser av yrket och bibliotek. I ett av samtalen säger en bibliotekarie att ... *alltså det är ju en pågående diskussion hela tiden, vad ska biblioteket vara. Och hur ska det se ut i framtiden. Vad ska vi erbjuda? Och det är ju, där är ju inte bibliotekarier överens.* (Samtal 2, 24/6 2015)

En bibliotekarie tar upp att det är viktigt att värna bibliotekets kärnfrågor när man utvecklar och vidgar verksamhet. Det innebär svåra gränsdragningar, *där det är viktigt att man har boken liksom som någonting i hjärtat hela tiden* (Samtal 3, 4/9 2015).

I ett annat samtal tar en bibliotekarie upp att hen brottas med sin egen roll som bibliotekarie och att det är något som hen måste försöka formulera innan hen kan gå vidare (Samtal 4, 4/9 2015). Bibliotekarien fortsätter att fundera kring hur en idé om bibliotek som alla samlas kring kan formuleras. Hen ser en dubbelhet i yrkesrollen där man behöver vara utåtriktad i den yttre tjänstgöringen medan man i andra arbetsuppgifter kan vara väldigt förvaltande:

[...] och det här är ju kanske lite grand av det som jag har funderat på. Hur man ska förena de här två. Och kanske modernisera ett bibliotek. Min dröm om ett bibliotek, eller den här arbetsplatsen eller biblioteksidén, det är ju att det ska vara så attraktivt att folk vill komma hit. Jag menar inte precis hit då till det här huset, utan till det som vi står för. (Samtal 4, 4/9 2015)

Samtal om yrket och bibliotek

Under samtalet med tre bibliotekarier om deras syn på bibliotekens och bibliotekarieryrkets framtid den 14/4 2015 frågar jag om de brukar ha sådana samtal. Två av dem svarar att de brukar prata med varandra om detta och liknande frågor. Det verkar alltså vara en typ av frågor som kan diskuteras spontant i personalen men inte något som diskuteras i personalgruppen. De diskussioner som tagit plats om innehållet i verksamheten under arkitektens ledning värdesätts av flera. Även personer som är mycket kritiska till Kulturstråksidén menar, som redan framkommit, att tillfället att få diskutera verksamheten som givande och inte fastna på detaljnivå som det brukar göra (Samtal 1, 24/6 2015). I enkäten ställde jag frågan *Hur viktigt är det att på arbetsplatsen*

diskutera frågor kring bibliotekets uppgift och betydelse? Det är den fråga som fick mest entydigt svar i enkäten. Åtta personer svarar att det är ganska viktigt och tolv personer att det är mycket viktigt. Den följande frågan löd: *Borde bibliotekets uppgift och betydelse diskuteras mer eller mindre än vad det gör nu på arbetsplatsen?* Åtta personer svarar varken mer eller mindre, tio personer svarar något mer än nu och två personer svarar mycket mer än nu. I fritextsvaren som följer på de två frågorna kommer en mer varierad bild fram.

Fast diskutera detta gör vi ständigt och jämt men vi har inga mandat att förändra/påverka någonting. Det känns väldigt hopplöst för det finns väldigt många goda idéer och många kunniga och engagerade medarbetare. Dock är inte protester, eller att driva viktiga sakfrågor - som går stick i stäv med beslutande organ - något av yrkeskårens främsta styrkor.

men diskussioner räcker inte, vi behöver få veta vad vi förväntas göra, det går inte att lägga till allt fler arbetsuppgifter (hur viktiga de än är) om vi inte får veta vad vi inte ska göra. Färre personal - fler uppgifter...

Medan andra innehåller mer tillförsikt:

Det är viktigt att vi inte stagnerar, utan hela tiden arbetar för att utveckla vår verksamhet, även om det inte sker några stor förändringar rent lokalmässigt.

Och en kommentar är mer deskriptiv:

Vi gör det inte så ofta, men det händer. Ibland på Apt och ibland på en fikarast.

Inspiration

Vid konferensen Biblioteksdagarna, anordnad av svensk Biblioteksförning, gjorde Aslak Sira Myhre, Nationalbibliotekarie i Norge en presentation under titeln *Bibliotek för det neste århundre*. Bibliotekschefen var där och tyckte att den var inspirerande. Därför gav han vid en APT alla anställda i uppgift att lyssna på föredraget, som finns inspelat och tillgängligt på föreningens webbsida.⁴ I mina samtal på biblioteket är det flera i personalen som nämner eller refererar till Myhres föredrag och uppmanar mig att lyssna på det. Det väcker tankar hos mig om vilken roll inspiration har för ens inställning till sitt yrke och den verksamhet man är en del av. I enkäten ställer jag frågan *Varifrån hämtar du inspiration till ditt arbete?* Sexton personer svarar, en svarar kort *saknas*, i de övriga femton svaren presenterar olika källor för inspiration: *andra bibliotek, besökarna, omvärldsbevakning, kollegor, andra människor, fortbildningar, böcker, nyheter i tidskrifter och media, nätverksträffar, seminarier, arbete med skolbarn, bokmässan, samtal och gemenskap med kollegor, vänner, diskussioner på biblioteks- och läsforum, utbildningsdagar, kompetensutveckling av olika slag, kunderna*. En kommentar är lite längre och lyder:

Min starka övertygelse om bibliotekets betydelse! Annars genom att hålla intellektet igång med hjälp av politik, litteratur, musik och konst. Omvärldsbevakning helt enkelt.

⁴ <https://vimeo.com/127240204>

Bibliotekschefen efterlyser att man lyfter blicken från verksamheten och kopplar bibliotekets roll till större frågor. Genom den norske nationalbibliotekarien Myhre kan det förmedlas på ett sätt som verkar fungera bättre än när det sägs av någon inom organisationen på samma sätt som arkitekten kunde initiera samtal och inspirera till förändring genom dem.

Epilog januari 2016

I början av januari 2016 besöker jag biblioteket, ett snabbt besök för att jag på plats vill se biblioteksrummet efter att omdaning av det påbörjats. På andra våningen finns nu en glasvägg som avskiljer bibliotekspersonalens arbetsrum från bibliotekets publika delar. Sex tidigare arbetsrum finns nu tillgängliga för besökare. Jag pratar med två bibliotekarier som berättar att det har fungerat bra med de nya rummen, redan innan man hade gått ut med information om dem togs de i bruk av besökare. De är mycket använda av studenter säger en av bibliotekarierna. Rummen har fönster invändigt och när jag går en sväng förbi dem är flera av dem upptagna av unga människor som ser ut att sitta och tentamensläsa. Rummen är tagna i bruk av besökarna.

Samtida utmaningar för institutionen och den professionella rollen

I dagens kulturpolitiska situation i Sverige där samverkansmodellen är en rådande finansieringsform är olika former av projektbidrag viktiga för att bedriva verksamhetsutveckling (se Johannisson, 2012). För Skåne finns en regional kulturplan och utifrån den formuleras projektmedel som är möjliga för exempelvis folkbibliotek att söka. De bibliotek jag har följt under två perioder har bedrivit utvecklingsprojekt med hjälp av medel de fått för att stödja utveckling av folkbibliotek som kulturhus (Kulturnämnden 2012). Att folkbibliotek utvecklas mot kulturhus knyter an till och aktualiserar på nytt tidigare föreställningar om folkbibliotekets roll i samhället (Hedemark 2009; Rivano Eckerdal 2013).

Projektutlysningar visade sig i den tidigare studien vara delvis en väl sedd möjlighet och delvis betungande. I längden kan det vara problematiskt för verksamheten och för medarbetarna att verka under knappa förhållanden där projektmedel möjliggör tillfälliga insatser och satsningar som efter projekttidens och -medlens slut stannar av. Att synliggöra olika förhållningssätt till projekt är därför angeläget och det är en viktig uppgift för ledningen (Rivano Eckerdal 2013). Eftersom projekt är så vanligt förekommande är det relevant att få kunskap om hur och på vilka sätt erfarenheter från projekt lever kvar i verksamheten efter projekttidens slut vilket är bakgrunden till denna studie.

De två folkbibliotek som jag följt under en andra period har som framkommit tidigare haft skilda inriktningar både på de inledande projekten och på det efterföljande arbetet. I Arlöv har man utvecklat sin programverksamhet för att på ett tydligare sätt erbjuda program och verksamheter som är relevanta för de boende i kommunen och återspegla den mångfald av kulturer och språk som finns representerade där. Arbete i denna riktning är också ett sätt att uppnå vad som stipuleras i bibliotekslagen om att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med annat modersmål än svenska (SFS 2013:801, 5§). Centralt har varit att öka användares delaktighet och kontakten med det omgivande samhället. Men som visades i kapitel två har det också inneburit nya uppgifter och nya situationer för personalen och dessa har på olika sätt utmanat förståelsen av vad bibliotek och bibliotekarie är.

I Ängelholm är huvudbiblioteket i behov av renovering och under planeringen av den beslutades en omorganisation som innebar att man beslöt att utveckla biblioteket i samverkan med andra delar av den kommunala verksamheten i vad som kallas ett Kulturstråk. En arkitektbyrå engagerades som skulle ge förslag på hur ett nytt bibliotek skulle kunna utformas i ett Kulturstråk och den intresserade sig även för hur gestaltningen skulle medverka till att underlätta kommunikationen mellan de olika delarna av kommunens verksamheter och externa kulturaktörer som nu skulle samverka. Även i denna kommun var relationen till användarna något som lyftes fram i argumentationen (Delrapport). Biblioteksbyggnadens betydelse för att öka attraktiviteten i stadsrummet lyftes också fram (jfr Hvenegaard Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen 2011; Evjen 2015). Förslaget till ett ombyggt och förändrat bibliotek väckte debatt både internt och externt vilket innebar att möda lades ned på att förankra projektet. Det blev på olika vis väsentligt att ge möjlighet och utrymme för delaktighet. Efter valet 2014 förändrades, som nämnts ovan, den politiska representationen i kommunen, vilken kom att innebära att ombyggnaden inte beslutades. Den period när egentligen inget hände har i föregående kapitel visat sig vara en tid när konsekvenser av arbetet med Kulturstråket framträtt (bidragande för det är förmodligen också denna studie som velat uppmärksamma eventuella konsekvenser). Även om inget hände så inne-

bar perioden för personalen bland annat reflektion kring den egna yrkesrollen och hur den utvecklas samt synen på och rollen för bibliotek idag och framöver.

Mot bakgrund av föregående kapitelns deskriptiva och verksamhetsnära analyser av hur erfarenheter och konsekvenser av projekten lever kvar i verksamheten på de två biblioteken kommer jag i detta avslutande kapitel presentera en sammanfattande teoretisk analys av samtida verksamhetsutveckling vid folkbibliotek. Under arbetet med studien framträdde två fokusområden som var gemensamma för de två biblioteken och två forskningsfrågor formulerades utifrån dessa:

- Vad sker med folkbibliotekets identitet och därmed med identiteten som folkbibliotekarie när verksamheten utvecklas och hur förstår man som folkbibliotekarie de förändringarna?
- Att arbeta på folkbibliotek innebär att arbeta i en politiskt styrd organisation, hur kommer det till uttryck för de som är anställda på folkbibliotek och hur förhåller man sig till det?

De två frågorna presenterades i inledningen och i detta kapitel kommer ett förslag att presenteras på hur de kan förstås. De två frågorna kommer att besvaras tillsammans.

När folkbibliotek utvecklas, exempelvis i riktning mot kulturhus, och förändras så påverkas i sin tur bibliotekarieidentiteten. Konflikter mellan olika förståelser av folkbibliotek och därmed av arbetet att vara bibliotekarie framträder, vilket är tydligt i materialet som redovisats för arbetet vid de två biblioteken. Starkt polariserade uppfattningar kring projektet finns endast vid biblioteket i Ängelholm men även vid biblioteket i Arlöv, där det råder enighet inom personalen om att projektet är positivt för verksamheten, väcker de förändringar som projektet inneburit i verksamheten frågor kring vad ett bibliotek är och vad man som bibliotekarie ska arbeta med samt hur man ska prioritera mellan olika arbetsuppgifter.

Som en följd av att studien löpt under en period då ett politiskt val hölls, som innebar förändrade förutsättningar för de två projekten, blev det i undersökningen accentuerat att arbete vid ett folkbibliotek innebär att man arbetar i en politiskt styrd verksamhet och att man som anställd behöver förhålla sig till det. Förändringar i de lokalpolitiska förutsättningarna påverkar det arbete man kan och ska utföra. I Arlöv befarades inledningsvis att förändringar skulle kunna komma att ske men några sådana har personalen inte gett uttryck för senare och i Ängelholm innebar valet att arbetet med det planerade Kulturstråket avstannade.

Folkbiblioteksutveckling i teoretisk belysning

Tidigare studier av samtida folkbibliotek visar hur de samhällstendenser som brukar beskrivas som New Public Management, NPM, även påverkar kulturpolitiken så att vad ett bibliotek är, ska och kan vara färgas av strävan efter och förväntningar på effektivitet och målstyrning (Kann-Christensen & Andersen 2009; Kann Rasmussen & Balling 2011, Hansson 2015). För kulturpolitik har ett skifte skett i anslutning till NPM-tendenserna som innebär att kulturpolitik kopplas till andra politikområden i vad som kallas en aspektpolitisk utveckling (Johannisson 2012). Kulturpolitiska satsningar inom en kommun, som satsningar på folkbibliotek, formuleras då som viktiga för att de gynnar lokal ekonomi, kreativa näringar och entreprenörskap (Hvenegaard Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen 2011, se även Carlsson, 2013).

Med institutionell teori har förändringar inom folkbibliotek analyserats i flera undersökningar (t. ex. Audunson 1999, Zetterlund 2004, Hansson 2006, Kann-Christensen 2009, Evjen 2015, Schultz Nybacka 2015). Den institutionella teorin möjliggör en analys av hur förändringar inom en profession som bibliotekaryrket kan förstås i relation till det omgivande samhället. Joacim Hansson för fram att den innebär en möjlighet att analysera hur bibliotek inte bara påverkas av samhället utan att det rör sig om en ömsesidig påverkan (2006, s 551). Som ett svar på olika tryck eller krafter anpassar sig en yrkeskår för att möta förändringar och behålla sin legitimitet gentemot andra verksamheter och professioner. Normer och regler är väsentliga för att förstå hur yrkesutövning ska ske och hur yrkesuppfattningen inom en profession stabiliseras.

Ragnar Audunson (1999) diskuterar hur normer inom professionen fungerar i relation till förändringar som är komna antingen internt eller externt ifrån. Han visar att förändringar ofta drivs utifrån och beror på skiften i omgivningen samt att förändring förstås av medarbetare beroende på hur väl förändringarna anses stämma med för bibliotekaryrket centrala normer och värderingar. Professionella normer fungerar som ett slags filter, förändringar i omgivningen behöver anpassas till ett språk som stämmer överens med etablerade normer inom fältet för att inte ge upphov till stora konflikter (1999, s 547). I materialet i denna studie är det tydligt att det parallellt finns skilda normer inom professionen. Det är dels mellan medarbetare, där uppfattningen av vad det är att vara bibliotekarie skiljer sig åt vilket blir dramatiskt tydligt bitvis. Men det är även skilda uppfattningar som enskilda medarbetare kan hysa samtidigt och behöver förhålla sig till, en ambivalens kring innehållet både i vad det är att vara bibliotekarie och vad ett bibliotek är. Dessa skilda förståelser behöver inte vara något negativt utan de kan ses som värdefulla och till och med som en del av yrket (Schultz Nybacka 2013). I sin studie av ett kompetensutvecklingsprojekt vid regionbiblioteket i Stockholm formulerar Pamela Schultz Nybacka det som att "biblioteken agerar i ett dynamiskt kraftfält och på en och samma gång hanterar dubbla verkligheter. Det är alltså inte fråga om en rörelse från tradition till innovation, utan om en parallell utveckling av tradition och innovation" (Schultz Nybacka 2013, s 81). Hansson gör i en diskussion av bibliotekens och bibliotekaryrkets framtid analysen att "folkbibliotek gått från att vara värdebaserade, professionellt drivna organisationer till service-institutioner som legitimeras av efterfrågan från och upplevda förväntningar från användarna och besökarna" (2015, s 11 *min översättning*). I Hanssons analys betonas inte dynamiken utan istället har värderingar förskjutits åt ett håll, mot förändring, och drivande i den förändringen har NPM varit.

Dessa studier erbjuder värdefulla kunskaper för att förstå förändring av en organisation och de som är verksamma där, i ett samhälle där utvärdering betonas och där kultur ses som en faktor för att göra samhället och en plats attraktiv. Hansson lyfter visserligen fram möjligheten att med institutionell teori analysera hur bibliotek inte bara svarar på förändringar i samhället utan även kan påverka det (2006, s 551). Samtidigt får analyserna ofta en betoning på hur bibliotek och bibliotekarier utsätts för påtryckningar som tvingar dem till anpassning och förändringar i ett samhällsklimat där kultur får allt svårare att ta plats annat än kopplat till ekonomisk vinning. Biblioteket och bibliotekarier riskerar att framstå som en organisation och ett yrke som oupphörligen behöver försvara sig mot yttre påfrestningar och hot. Insatser och satsningar kan då verka defensiva då de görs efter att ett stort externt tryck identifierats. Kraft läggs därmed på att formulera sig och agera gentemot dessa yttre tryck vilka har tenderat vara effekter av marknadsekonomiska tendenser av olika slag. Inte för att förminska de förändringar som sådana tendenser inneburit för bland annat folkbiblioteken men för att erbjuda en annan form av motstånd ser jag en kombination av institutionell teori och en posthumanistisk ansats som gynnsam för analysen. Denna kombination med-

ger en analys som än tydligare inbegriper bibliotekens samhällsliga roll och möjligheten att aktivt vara en del i och påverka samhället.

Institutionell teori i kombination med begrepp från Gilles Deleuze och Félix Guettari möjliggör menar jag en kritisk men inte dystopisk analys. Natasha Gerolami (2015) för fram filosofen Deleuze förståelse av institutioner som värdefull för biblioteks- och informationsvetenskap. Gerolami menar att denna förståelse är fruktbar för bibliotek eftersom den belyser bibliotekens sociala roll och betydelse. Institutioner är enligt Deleuze kreativa och positiva instanser och bibliotek ska då förstås som en produktiv plats där subjekt skapas (Gerolami 2015, s 168). Förslaget innebär en möjlighet att förstå utveckling inriktad på kreativitet som inte är kopplad till ekonomi. Bibliotek formuleras som en kreativ och produktiv institution (jfr Carlsson 2013). Men det är inte kreativitet eller produktion i monetär mening vilket erbjuder ett sätt att göra motstånd mot NPM-tendenserna i samtiden, menar jag.

Deleuze och Geuttari är en del av den posthumanistiska eller ontologiska vändningen där fokus riktas inte mot hur världen är utan hur den ständigt och oupphörligen görs eller uppförs (Åsberg, Hultman & Lee 2012 s 31-32). De formulerar en mängd nya begrepp för att med dem förändra och utveckla vår förståelse av världen och hur vi kan medverka till att göra den annorlunda (Hultman 2012). Ett förslag till nybildat ord, av relevans för det som undersöks i denna studie, som jag vill föra fram är att utforska vad som sker om vi i stället för att tala om bibliotek som substantiv talar om det som verb, *att biblioteka*. Förslaget innebär en förflyttning av uppmärksamheten från ett konstant tillstånd, som eventuellt är hotat och måste försvaras, till ett kontinuerligt uppförande, görande, tillblivande. Vad får det för konsekvenser för förståelsen?

Samverkan som arrangemang

När vi ser bibliotek som kreativa och produktiva institutioner så kan vi använda Deleuze och Guettaris begrepp *arrangemang* för att förstå hur bibliotek fungerar i relation till omvärlden (Gerolami 2015, s 168).⁵ Om en institution förstås som ett arrangemang så bestäms de olika delarna i arrangemanget av deras relationer inte till helheten utan till det yttre, det exteriöra. Därmed kan en del kopplas loss och flyttas till ett annat arrangemang. Ett arrangemang är mer än summan av sina delar och något nytt kan därför framträda ur arrangemanget (Gerolami 2015, s. 168). Om bibliotek förstås som en del i ett arrangemang så kan biblioteket föras samman med andra institutioner och sammanhang, det är inte förutbestämt av ekonomiska och politiska faktorer eller kopplingar till kapital utan kan kopplas till andra sammanhang eller rörelser menar Gerolami (Gerolami 2015, s. 169). Inom biblioteket bör man skapa förbindelser med olika aktörer (Gerolami 2015, s. 171). De samarbeten och strävanden som gjorts i Arlov och Ängelholm för att öka delaktighet och samverkan skulle kunna ses som exempel på kopplingar gjorda från biblioteket sett som ett arrangemang. Bibliotekschefen i Arlov talar om att det är viktigt att inte tappa fokus när man arbetar med olika program i samverkan med andra aktörer. Om biblioteket förstås

⁵ Gerolami använder på engelska ordet *assemblage*. Assemblage är den engelska översättningen av det franska *agencement* som på svenska omväxlande översatts till *sammansättning* (Colebrook, 2010, s xxvii), *arrangemang* (Deleuze och Guettari, 2012, s 104) eller *anordning* (Deleuze & Guettari, 2015, s 18). Det är ett begrepp som filosoferna Gilles Deleuze och Félix Guettari (1980, 2015) presenterat som en del i sin posthumanistiska förståelse av världen. Jag väljer i denna text att använda det svenska *arrangemang*.

som en helhet med en central kärna kan ett tappat fokus bli ödesdigert. Men med en förståelse av biblioteket som ett mångnukleärt arrangemang där inte en central kärna utan flera kärnor finns förändras bilden. Det blir dels svårare att formulera att arrangemanget kan ha ett fokus och dels, om en sådan formulering är möjlig, blir ett missat fokus mindre ödesmättat. Det är inte institutionens totala identitet som blir ifrågasatt eller hotad utan endast en av flera kopplingar där fokus bedöms som förlorat. Genom att formulera bibliotek som ett arrangemang bedöms biblioteket i relation till de kopplingar som görs till andra arrangemang. Biblioteket kan då få och ta en betydligt mer framträdande social roll. Eftersom kopplingarna förändras över tid blir tyngdpunkten olika vid olika tidpunkter och risken att domineras av några få externa starka röster blir mindre.

Varje arrangemang innehåller koder och regler, det skulle kunna jämföras med de normer, regler och värderingar man diskuterar inom institutionell teori. Men i Deleuze analys av arrangemang ska vi inte låta oss begränsas av det existerande, och de regler och lagar som råder där, utan vi har förmåga att ta oss runt de regelverk som är uppställda, vi har förmåga att vara kreativa och kan därför förändra (Gerolami 2015, s. 169). Det är väsentligt att inte stagnera och bli förstenade utan att ständigt utvecklas. Beredskap till förändring och kreativitet inom de ramar som finns är uppfriskande i denna teoretiska ansats. Den erbjuder handlingsutrymme till förändring. För bibliotek är det viktigt att skapa nya projekt och begrepp eller att använda gamla begrepp på nya sätt menar Gerolami (2015, s 170). Möjlighet att förändra finns alltså inom biblioteksorganisationen. Detta går att knyta till Audunsons betoning av att förändring behöver filtreras genom normer och värderingar på fältet (1999, s 547). Det är viktigt att förändring formuleras så att den förstås som kopplad till centrala normer och värderingar inom yrket och inte som en applicering av ekonomiska bevekelsegrunder för verksamheten. Hur skulle nyskapade ord och förändring inifrån bibliotekarfältet kunna formuleras så att de får legitimitet inom yrkeskåren?

Bibliotekarieidentiteten

Om bibliotek ses som en institution och verksamhet i ständigt görande och tillblivande, ett verb, så innebär det i sin tur att bibliotekarieidentiteten förstås som ett pågående görande av bibliotek. Detta teoretiska angreppssätt lyfter fram utförandet och diskussionen kring utförandet som en viktig del av att göra bibliotek, menar jag. Vad Gerolami inte diskuterar är hur man hanterar när det finns olika syn på hur utförandet ska göras eller vilka förbindelser, kopplingar och arrangemang som är väsentliga för bibliotek och bibliotekarier att arbeta med. I Audunsons undersökning framkom att de förändringar som orsakar mest konflikter är organisatoriska förändringar, tvärt emot undersökningens hypotes att förändringar riktade mot att förändra professionella normer och värderingar skulle vara svårast att genomföra (1999, s 547). I föreliggande undersökning finns vid biblioteket i Ängelholm en planerad men ej genomförd organisatorisk förändring som gett konsekvenser då den satt förståelsen av biblioteket och därmed av bibliotekarieryrket i gungning för flera medarbetare. Vid biblioteket i Arlöv finns ingen organisatorisk förändring utan en förändring av inriktningen av verksamheten som till en del påverkat hur biblioteket och bibliotekarierollen förstås. Uppfattningarna om hur bibliotek och bibliotekarierollen förstås rör identiteten hos organisationen och yrket. En väsentlig del av att upprätthålla yrket och organisationen är utifrån institutionell teori de normer och värderingar som är kopplade till dem. Just skillnaden mellan uppfattningar av hur bibliotek ska göras menar jag är väsentlig. Över tid eller i relation till olika arbetsuppgifter kan uppfattningarna skilja sig åt både mellan och inom bibliotekarier. Det som Schultz- Nybacka talar om en parallell utveckling av tradition och förnyelse (2013, s 81). I mina möten med bibliotekarier har jag mött en variation av förståelser av både yrket och institutionen de arbetar inom. De förändringar som de möter i arbetet påverkar uppfattningarna av det.

En av bibliotekarierna uttrycker att det är viktigt att tvingas tänka nytt och sätter då ord på den dynamik som finns mellan tradition och förnyelse i yrket. Att verka i den dynamiken och förändra sin förståelse eller möjligen hysa flera förståelser samtidigt innebär påfrestningar men ses också som något givande av flera. Det är paradoxer att förhålla sig till som kan vara smärtsamma och även fyllda av glädje över arbetet. Dessa skillnader i förståelser är en fördel och en tillgång, något som bör beredas plats i diskussionen bland dem som är bibliotekarier menar jag.

Att biblioteka är politiskt

Om institutionen förstås som ett kontinuerligt görande så förutsätter det att det finns olika deltagare i görandet, det förutsätter materiella aktörer av olika slag inklusive människor. I en sådan förståelse så tycks skillnaden mellan professionellt verksamma och icke-professionellt verksamma, ”användarna” försvinna eller kanske upphävas. I bibliotekandet är det de aktiva som bibliotekar vare sig man får lön för det eller ej och oavsett vilken utbildning man har. Problematiken från en förståelse av bibliotek som substantiv lever kvar som vi exempelvis ser den i lagstiftningen där institutionen bibliotek skrivs fram utan något krav på att bibliotekarier är närvarande för att de ska realiseras. När man anlägger ett posthumanistiskt perspektiv väcks då frågan hur man från professionen kan hävda att det är bibliotekarier som har rätt kunskaper för att bibliotekande ska bli möjligt? För att bibliotekarierollen fortsatt ska vara relevant så kräver det en kontinuerlig argumentation för att kunskap om bibliotek är en viktig förutsättning för att biblioteka, menar jag.

Vidare framträder tydligt i en posthumanistisk analys av bibliotek att det inte går att koppla bort uppdragsgivarna från förståelsen av institutionen. En förutsättning för att kunna biblioteka är medel för verksamheten. Uppdragsgivarna i offentlig verksamhet är politikerna och de behöver inte vara, och är förmodligen inte, professionellt verksamma inom bibliotekssektorn. Sunniva Ejven har undersökt politikernas syn på bibliotek när nya huvudbibliotek har planerats och byggts i Danmark, England och Norge och där framkommer att politiker först och främst ser bibliotek som platser för lärande och kunskap och flera av dem kopplar det till demokrati och medborgerliga rättigheter (2015, s.31). Det framkommer också att själva arbetet att planera biblioteket innebär ett lärande för politikerna om bibliotekets roll (2015, s. 34).

Katarina Michnik (2014) har undersökt vilka hot folkbibliotekschefer identifierar för folkbibliotek i Sverige. Det hot som flest anger är bristande ekonomi, men hon beskriver också en problematik där politikernas bristande kunskap och kännedom om bibliotekens verksamhet innebär att de har orimliga förväntningar på den och att biblioteket inte kan leva upp till de förväntningar som allmänheten och lokalpolitiker har på verksamheten (2014, s. 434). En förutsättning för verksamheten vid bibliotek är då att uppdraget att utföra den kan komma från personer som inte har kunskaper om bibliotek som är professionellt grundade.

De offentligt finansierade biblioteken drivs inte för bibliotekariers skull eller för att de ska trivas, de drivs inte heller för politikernas skull. De drivs för samhället och samhällets bästa och samhällets fortlevnad. Det finns i bibliotekslagen ett tydligt kollektivt perspektiv, biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet är för alla (SFS 2013:801, 2§). De som ska uttolka och realisera lagen är de biblioteksanställda, som vid folkbibliotek till största delen är bibliotekarier. Denna förutsättning kan bli paradoxal i biblioteksanställdas utförande av uppdraget om beslut som fattas av politiker inte ses som rimliga för att utöva biblioteksverksamhet på bästa sätt. Den upplevelse av hamna i en mellansits som bibliotekarier i teamledarposition i Ängelholm talar om är giltig egentligen på alla nivåer inom organisationen. Biblioteksanställda ska utifrån sina kunskaper uttolka uppdraget

att driva bibliotek på bästa sätt för allas bästa. I utförandet behöver de relatera till de olika normer och värderingar kring utövandet som finns inom yrket, spänningen mellan tradition och förnyelse.

För att de biblioteksanställda ska kunna uppföra bibliotek på bästa sätt behöver de politikernas stöd och uppdrag att utföra sitt arbete samt allmänhetens förtroende och sin egen tilltro till att de kan utföra det arbetet. Det kräver ett kontinuerligt ifrågasättande och en avstämning mot det omgivande samhället och en lyhördhet att vara trogen bibliotekets roll i samhället och för samhället som den kreativa och produktiva kraft de kan vara. Det torde även kräva att reflektera över i vilken mån de politiska besluten är de bästa för att tillförsäkra allas rätt till bibliotek.

Det professionella utförandet: bibliotekschefens uppgift

För bibliotekarier finns en utmaning då de utbildar sig för och arbetar i ett yrke som man förstår på vissa vis och sedan behöver hantera att innehållet förändras under den tid de är bibliotekarier. Hur man förhåller sig till de förändringarna på ett sätt som innebär att man fortsatt intresserar sig för bibliotekens uppgifter och inkluderar både en förvaltande och en förändrande uppgift är viktigt. I relation till en snabbt föränderlig omvärld ställs frågor om var gränserna går för hur mycket bibliotek ska förändras samt för vem biblioteket är till och vem det är som ska trivas där. Det är en professionell uppgift att utveckla men också en professionell uppgift att inte lånas till andras uppgifter. Med en förståelse av bibliotek som verb menar jag att en dialog om dessa frågor behöver föras både i ord och handling, i relation till det kontinuerliga utförandet av bibliotek. Avvägningar mellan olika positioner behöver göras kontinuerligt och är inte uttryck för individers förmåga att anpassa sig. Dialogen är en del av det professionella utförandet och att hålla denna dialog i relation till utförandet igång är bibliotekschefens uppgift, menar jag.

Samtal om bibliotekens innehåll är centralt för att bibliotekarier gemensamt ska hitta sätt att utföra bibliotek på. I materialet visas att det finns en variation av förståelser av bibliotek och yrket bibliotekarie. Vid biblioteket i Arlööv har arbetet inte inneburit några stora konflikter inom personalen men där tycks ett samtal pågå om innehållet i arbetet man utför och hur det ska förstås i relation till det man uppfattar som ett folkbiblioteks uppgift och innehåll. I ställningstaganden kring vilka program man ska arbeta med aktualiseras frågan på nytt med jämna mellanrum och man behöver i personalen fatta beslut om vad man ser som lämpligt på ett bibliotek så att man inte tappar fokus, som bibliotekschefen uttrycker det. I Ängelholm finns det i relation till det föreslagna Kulturstråket varierade uppfattningar som är kopplade till olika syn på hur ett ombyggt bibliotek skulle kunna fungera som folkbibliotek. Uppfattningarna går isär men är inte polariserade utan i hög grad ambivalenta över ett brett spektrum. Att beslut dröjt har på ett sätt varit en fördel för det tycks ha inneburit att det getts tid för reflektion kring bibliotekets och bibliotekariers roll. De politiska processernas långsamhet har gett tid för reflektion och diskussion.

Särskilt i Ängelholm framkom betydelsen av inspiration för att utföra arbetet samt för att få, som en bibliotekarie uttrycker det, ny luft under vingarna. Samverkan med andra aktörer med intresse för professionen som arkitekten eller att lyssna på föreläsningen från Biblioteksdagarna gav flera i personalen ett nytt perspektiv på verksamheten som de upplevde stärkande.

Genom att använda en posthumanistisk förståelse av bibliotek kan frågor ställas på nya sätt och ett pågående samtal och en diskussion om görandet av bibliotek är centralt i utförandet. Den kontinuerliga diskussionen där olika uppfattningar om utförandet ges utrymme innebär i sin tur

en utmaning att samordna arbetet. Att välja riktning som organisationen ska arbeta mot är bibliotekschefens uppgift. För att bibliotekschefen rätt ska kunna förstå nyanserna i diskussionen bör bibliotekschefen utifrån detta perspektiv vara en utbildad bibliotekarie, menar jag. Audunson efterlyser ett institutionellt ledarskap, vilket innebär att ledningen för bibliotek behöver utgå från normer och värderingar som är centrala för bibliotekaryrket (1999, s 547). Om det inte görs så riskerar man konflikter och motstånd från personalen. Denna kännedom om professionens normer och värderingar i kombination med den post-humanistiska uppmaningen att ta sig runt regler kan vara en kombination för att möta förändringar, menar jag. En viss töjman kan behövas för att fortsatt vara relevant i samhället.

Med en posthumanistisk ansats kan bibliotek förstås som ett pågående görande i samklang med det omgivande lokalsamhället på ett arrangemang-artat vis, en kreativ och produktiv del i samhället. Det innebär en utmaning att samordna arbetet och hålla dialogen kring utförandet levande på ett sätt som uppfattas som meningsfull för deltagarna. Bibliotekschefen behöver formulera det arbetet och ta ut riktningen för bibliotekandet samtidigt som denna riktning och farten den görs med behöver kalibreras och där har medarbetarna en viktig roll. Om bibliotekandet är en rörelse som utförs av en grupp så kan vi tänka oss en grupp människor som förflyttar sig i en viss riktning. Var och en i gruppen tar lite olika vägar men riktningen är gemensam. Det är väsentligt att det finns en tolerans för variation inom gruppen. Det kan ses som en form av pågående koreografi av ett danskompani där koreografen anger och beskriver de rörelser som ska utföras men där varje dansare kommer att utföra det på sitt eget vis, med just de erfarenheter, kunskaper och förmågor den kroppen har tillgång till. Synpunkter på koreografin välkomnas för att den sammantagna rörelsen, dansen, ska bli så komplett som möjligt. Någon eller några av dansarna skulle eventuellt kunna lämna lokalen och fortsätta dansen på andra platser men de som är kvar i lokalen dansar likväl vidare. Dansen är ett arrangemang som kan kopplas till andra arrangemang.

Att förstå bibliotek som ett verb innebär att medarbetarna behöver förhålla sig till utvecklingen och sina egna ställningstaganden. Detta förhållningssätt och hur förhållningsättet kommer till uttryck i göranden och dialog är det sätt som den professionella rollen kommer till uttryck på. Att diskutera och delta i dialogen och utförandet av bibliotek är sätt att utöva sin professionella roll på samtidigt som det ska göras i den riktning som ges av ledningen.

På många sätt är bibliotekens framtid en allvarlig fråga och en viss lekfullhet kan vara ett sätt att besvara den, inte för att förminska allvaret utan som ett sätt att samla kraft och praktisera motstånd mot strömningar som tenderar att förminska folkbibliotekens och folkbibliotekariers samhälleliga roll.

Referenser

- Audunson, Ragnar (1999). Between professional field norms and environmental change impetuses: a comparative study of change processes in public libraries, *Library & Information Science Research*, vol. 21(4), s 523-552.
- Carlsson, Hanna (2013). *Den nya stadens bibliotek: om teknik, förnuft och känsla i gestaltningen av kunskaps- och upplevelsestadens folkbibliotek*. Diss. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (2015). *Tusen platåer: kapitalism och schizofreni*. Översättning Gunnar Holmbäck & Sven-Olov Wallenstein. Stockholm: Tankekraft.
- Evjen, Sunniva (2015). The image of an institution: politicians and the urban library project, *Library & Information Science Research*, vol. 37(1), s. 28-35. doi:10.1016/j.lisr.2014.09.004
- Gerolami, Natasha (2015). The library assemblage: creative institutions in an information society, *Journal of Documentation*, vol. 71(1), s.165-174.
- Hahn, Robert A. & Inhorn, Marcia C. (2009). Introduction. I: Robert A: Hahn & Marcia C. Inhorn (red.), *Anthropology and public health: bridging differences in culture and society*. (2:a uppl.) New York: Oxford University Press.
- Hansson, Joacim (2006). Just collaboration or really something else? On joint use libraries and normative institutional change with two examples from Sweden, *Library Trends*, vol. 54(4), s 549-568.
- Hansson, Joacim (2015). Documentality and legitimacy in future libraries – an analytical framework for initiated speculation, *New Library World*, vol. 116 (1/2), s 4-14.
- Hedemark, Åse (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. (Diss.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Hvenegaard Rasmussen, Casper, Jochumsen, Henrik och Skot-Hansen, Dorte (2011). *Biblioteket i byudviklingen: oplevelse, kreativitet og innovation*. 1. utg., 1. uppl. [København]: Danmarks biblioteksforening.
- Hultman, Martin (2012). Gilles Deleuze and Félix Guattari: de nomadiska tvärvetarna. I: Cecilia Åsberg, Martin Hultman & Francis Lee (red.) *Posthumanistiska nyckeltexter*. Lund : Studentlitteratur. s. 89-91
- Johannisson, Jenny (2012). Från kulturpolitik till bibliotekspolitik? Folkbibliotek och kultursamverkansmodellen. I: Frenander, Anders & Lindberg, Jenny (red.) *Styra eller stödja? svensk folkbibliotekspolitik under hundra år*. Borås: Valfrid. s 293-307.
- Kallelse till Kultur och Fritidsnämndens i Ängelholms sammanträde 2014-05-20.

Kann-Christensen, Nanna (2009). *Forestillinger om forandringer: organisatoriske forandringer i to danske folkebiblioteker*. (Diss.)[Köpenhamn]: Danmarks Biblioteksskole.

Kann-Christensen, Nanna & Andersen, Jack (2009). Developing the library: between efficiency, accountability and forms of recognition, *Journal of Documentation*, Vol. 65 (2) s. 208 – 222.

Kann Christensen, Nanna & Balling, Gitte (2011). Literature promotion in public libraries: between policy, profession and public management, *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, nr 1/2, s 100-119.

Kommunstyrelsen Ängelholm, diariernr 2009/168 handlingsid 2014.1696. BILAGA 1 PROGRAMSKISSER OCH PROGRAMILLUSTRATIONER daterad 20140519 2014-05-21 [2016-02-02]

KSAU, Kommunstyrelsens arbetsutskott, protokoll, 19 november 2014, §29 Uppdrag att ta fram en kostnadsberäkning för Kulturstråket. Diariernr KS 2009/168
<http://www.engelholm.se/Kommun-politik/Press/Aldre-nyheter/Nyhetsarkiv-2014/KSAU-19-november/> [2016-02-02]

Kulturnämnden (2012). Dnr 1201067. *Utvecklingsbidrag från Kulturrådet – Folkebiblioteken som kulturhus*. Beslut.

Lankes, R. David (2011). *The Atlas of new librarianship*. Cambridge, MA: MIT Press

Magnusson, Erik (2014). Trots förbud bjuds SD på makt i Skåne. *Sydsvenskan*, 30 oktober.
<http://www.sydsvenskan.se/sverige/trots-forbud-bjuds-sd-pa-makt-i-skane/>

Michnik, Katarina (2014). What threatens public libraries? The viewpoints of library directors in Sweden,
New Library World, vol. 115(9/10), s 426-437.

Projektansökan, Burlövs kommun.

Rivano Eckerdal (2013). *Att dela en helhetsbild: rapport från tre projekt i Skåne där folkebiblioteket som kulturhus utvecklas*. Institutionen för kulturvetenskaper: Lunds universitet.

Schultz Nybacka, Pamela (2013). *Att hantera den dynamiska kontrasten mellan tradition och förnyelse: en studie av Projekt Kompetensen inom Regionbibliotek Stockholm*. Regionbibliotek Stockholms skriftserie 10. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Zetterlund, Angela (2004). *Att utvärdera i praktiken: en retrospektiv fallstudie av tre program för lokal folkebiblioteksutveckling*. (Diss) Borås: Valfrid.

Åsberg, Cecilia, Hultman, Martin & Lee, Francis (2012). Möt den posthumanistiska utmaningen I: Cecilia Åsberg, Martin Hultman & Francis Lee (red.). *Posthumanistiska nyckeltexter*. Lund : Studentlitteratur. s 29-45.

BILAGA 1 Insamlat material Folkbibliotek som kulturhus, del två

Kultur Skåne

- 10/12 2013 möte med Kultur Skåne om samarbetet framåt
- 29/1 2014 initialt planeringsmöte med utvecklare från Kultur Skåne på Institutionen för kulturvetenskaper, Lund
- 13/3 2014 möte med Kultur Skåne om en del två av kulturhusstudien
- 27/1 2015 Avstämningsmöte med gruppen från Kultur Skåne på LUX i Lund.
- 3/11 2015 Avstämningsmöte med gruppen på Kultur Skåne i Malmö.

Burlöv

- 12 maj 2014 Mejl och telefonkontakt med bibliotekschefen om att besöka dem. Mötet bestäms till den 27/8 men blev sedan framflyttat.
- 10/9 2014 Besök och träff med personalen vid en APT och presenterat mitt arbete med en andra del
- 13/9 2014 Lördag på bibliotek
- 8/10 2014 Deltagit i ett möte med referensgruppen
- 11/10 2014 Lördag på bibliotek
- 15/10 2014 Intervju med bibliotekschef
- 15/10 2014 Intervju med bibliotekarie
- 8/11 2014 Lördag på bibliotek

- 14/1 2015 Deltagit i ett möte med referensgruppen
- 21/2 2015 Lördag på bibliotek
- 14/3 2015 Lördag på bibliotek
- 8/4 2015 Deltagit i möte med referensgrupp
- 16/9 2015 Deltagit i ett möte med referensgruppen
- 19/9 2015 Lördag på bibliotek
- 24/10 2015 Lördag på bibliotek
- 2/11 2015 föreläsning om islams historia, kl 19
- 21/11 2015 Lördag på bibliotek
- 25/11 2015 Deltagit i ett möte med referensgruppen där jag delade ut enkät till medlemmarna i gruppen.
- December 2015 Skickar mejlfrågor till de i personalen som jag inte intervjuat.
- 2014-2015 Flera mejlkontakter med personalen.

Ängelholm

- 12/5 2014 Telefonsamtal med bibliotekschefen
- 14/6 2014 deltog i medborgardialog om Kulturstråket på Stadsbiblioteket. Samtalade med bibliotekschef, chefen för allmänskultur, arkitekten samt ett antal besökare.
- 12/9 2014 besök i valbodarna i Ängelholm samt kort besök inne på biblioteket och kort samtal med en bibliotekarie.
- 23/10 2014 skickade mejlfrågor till bibliotekschefen och chefen för allmänskultur om situationen för Kulturhusstråket efter valet.

- 28/11 mejl från bibliotekschefen med länk till en artikel i HD om att Kulturhusprocessen kanske skulle gå vidare.

4/3 2015 Intervju med bibliotekschefen och chefen för allmänkultur
14/4 2015 deltar i APT-träff i Ängelholm
23/6 2015 besök på biblioteket i Ängelholm och samtalar med personal
24/6 2015 besök på biblioteket i Ängelholm och samtalar med personal
4/9 2015 besök på biblioteket i Ängelholm och samtalar med personal
november 2015 enkät till all personal vid biblioteket i Ängelholm
4 januari 2016 besök på biblioteket i Ängelholm och samtalar med personal.

2014-2015 diverse mejlkontakter med bibliotekschef och teamledare

Material från kommunens hemsida

Artiklar i dagspress

Facebook

material från workshop

BILAGA 2 Intervjufrågor Arlövs bibliotek hösten 2014

Kan du kort presenter dig själv yrkesmässigt:

Hur länge har du arbetat här?, Var har du arbetat tidigare? Hur länge har du varit bibliotekarie?
Vad har du arbetat med tidigare?

Kan du kort beskriva dina huvudsakliga arbetsuppgifter

Hur mycket känner du till om det projekt som bibliotekarierna NN och NN arbetat med och med pengar från regionen?

Vad från det projektet lever kvar i verksamheten idag?
Kallas det något speciellt idag?

I projektet formulerades biblioteket som ett kulturhus, lever det kvar? Varför/ varför inte?

Finns det en diskussion kring projektet hos er i personalen?

Hur ser arbetet med det ut i relation till annat arbete på biblioteket?

Har något valts bort pga det arbetet, i så fall vad?

Hur involverad är du i det arbetet?

Vad vet du om tankarna bakom projektet?

Vad vet du om tankarna bakom det fortsatta arbetet?

Finns det andra sätt som du skulle vilja att biblioteket arbetade på för att stärka relationen till och relevansen för Arlövsborna?

Ser du något negativt med att arbeta med detta?

Tankar om delaktighet är viktiga i arbetet: Vem blir delaktig? Vem blir inte delaktig Och ska alla bli delaktiga? Vad tycker du?

Har valets utgång (lokalt/regionalt/nationellt) någon betydelse för detta delaktighetsarbete?

Har valets utgång någon betydelse för biblioteket på annat sätt?

Vad tänker ni/du kring detta arbete framåt: Hur kan det utvecklas?

Vilken är din roll i arbetet framåt?

Något du vill tillägga?

BILAGA 3 Mejlförfrågor Arlövs december 2015

Under 2012-2013 följde jag det projekt som NN och NN arbetade med som rörde folkbibliotek som kulturhus. Nu har jag under förra och detta år följt hur ni arbetar vidare med tankar från projektet i den ordinarie verksamheten. Jag har då varit med i samband med programverksamheten på *Lördagar på bibliotek* samt mötena med referensgruppen. Nu vill jag ställa lite frågor till dig om verksamheten.

Kan du kort presentera dig själv yrkesmässigt:
Hur länge har du arbetat här?, Var har du arbetat tidigare? Hur länge har du varit bibliotekarie?
Vad har du arbetat med tidigare?

Kan du kort beskriva dina huvudsakliga arbetsuppgifter

Lördagar på bibliotek och arbetet med referensgruppen är, som jag förstår det, de sätt som kulturhustanken lever vidare idag på Arlövs bibliotek. Håller du med mig om det? Kallar du det något speciellt i dag?

I projektet formulerades biblioteket som ett kulturhus, lever det kvar? Varför/ varför inte?

Finns det en diskussion kring arbetet med *Lördagar på bibliotek* samt referensgruppen hos er i personalen? I så fall om vad?

Hur ser arbetet med det ut i relation till annat arbete på biblioteket?

Har något valts bort pga det arbetet, i så fall vad?

Hur involverad är du i arbetet med detta idag?

Vad vet du om tankarna bakom projektet när det pågick? Vad vet du om tankarna bakom det fortsatta arbetet att inkludera projektets idéer i den ordinarie verksamheten?

Ser du något negativt med att arbeta med detta?

En fråga är vem som blir delaktig om vem som eventuellt inte blir delaktig när användare blir involverade på olika sätt i verksamheten. Hur ser du på det? Och ska alla bli delaktiga? Vad tycker du?

Har utgången av förra året val (lokalt/regionalt/nationellt) haft någon betydelse för detta delaktighetsarbete? Har valets utgång haft någon betydelse för biblioteket på annat sätt?

Vad tänker ni/du kring detta arbete framåt? Ska det utvecklas och i så fall hur? Vilken är din roll i arbetet framåt?

Finns det andra sätt som du skulle vilja att biblioteket arbetade på för att stärka relationen till och relevansen för biblioteket hos Arlövsborna?

Något du vill tillägga?

BILAGA 4 Frågor till medlemmarna i referensgruppen på Arlövs bibliotek

Här är ett antal frågor som kommer användas av Johanna Rivano Eckerdal i en rapport om arbetet vid biblioteket i Arlöv samt biblioteket i Ängelholm. Svaren kommer också ges till bibliotekarierna vid Arlövs bibliotek.

1. Hur länge har du varit med i referensgruppen för Arlövs bibliotek?

2. Du har varit med i referensgruppen för Arlövs bibliotek för att bidra med nya synpunkter och idéer. Varför blev du kontaktad tror du?
(Du kan kryssa i flera alternativ)

- Mina språkkunskaper
- Mitt kontaktnät
- Mitt kulturintresse
- Mitt engagemang i föreningslivet
- Mina kunskaper inom ett specifikt område (ange gärna vilket)

Annat svar: _____

3. Hur upplever du att det varit att medverka i referensgruppen jämfört med vad du förväntade dig när du blev tillfrågad?

- Mycket över förväntan
- Över förväntan
- Som jag förväntat
- Inte riktigt som jag förväntat
- Inte alls som jag förväntat

4. Hur vill du beskriva att du upplevt arbetet, gradera följande påståenden så att 5 är lika med det som stämmer helt och 0 är lika med att det inte stämmer alls. (Du kan svara med samma siffra på flera alternativ.)

- _____ Det har varit roligt
- _____ Det har varit intressant
- _____ Det har gett mig mycket
- _____ Jag har kunnat bidra med mycket
- _____ Jag har lärt mig mycket
- _____ Jag har kunnat lära andra mycket
- _____ Jag har kunnat påverka bibliotekets arbete
- _____ Jag har lärt känna bibliotekarierna i gruppen

4. I hur hög grad har gruppen haft inflytande på bibliotekets arbete anser du?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Som förväntat
- I inte så hög grad
- Inte alls

5. Har du kunnat bidra med det du önskat?

- I mycket hög grad
- I hög grad
- Som förväntat
- I inte så hög grad
- Inte alls

Om du svarat ja; kan du ge exempel på vad du bidragit med?

Om du svarat nej, vad tror du är anledningen till det?

6. Om referensgruppen fortsätter skulle du vilja vara med då?

- Ja
- Kanske
- Nej

7. Vilken betydelse för ditt beslut har det om du får ersättning för din medverkan?

- Det har stor betydelse att jag får arvode
- Det har viss betydelse att jag får arvode
- Det har ingen betydelse att jag får arvode

8. Övriga synpunkter och kommentarer

Tack för att du svarat på frågorna!

Johanna Rivano Eckerdal

e-post: johanna.rivano_eckerdal@kultur.lu.se

BILAGA 5 Enkätfrågor Kulturstråk Ängelholm

Vad är du anställd som

- Bibliotekarie
- Biblioteksassistent
- Annat

Ålder i yrket:

- mindre än 1 år
- 1-5 år
- 5-10 år
- 10-15 år
- 15-20 år
- 20-25 år
- 25 år eller mer

Hur länge har du arbetat på detta folkbibliotek

- Mindre än 1 år
- 1-5 år
- 5-10 år
- 10-15 år
- 15-20 år
- 20-25 år
- 25 år eller mer

2012 beslutade kommunstyrelsen att utreda möjligheten att skapa ett Kulturstråk där Stadsbiblioteket skulle ingå tillsammans med Tingshuset, Kronohäktet och Gamla Rådhuset. Hur ställde du dig till idén om Kulturstråket när du först fick ta del av den?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Varken positiv eller negativ
- Ganska negativ
- Mycket negativ
- Vet inte

Vad tyckte du om arbetet med att diskutera och arbeta med Kulturstråksprojektet (de workshops du och kollegorna deltog i samt studieresan med arkitekten)?

- Mycket givande
- Ganska givande
- Varken givande eller krävande
- Ganska krävande
- Mycket krävande
- Vet inte

Efter valet stannade arbetet med Kulturstråket upp. Hur upplevde du det?

- Mycket positivt
- Ganska positivt
- Varken positivt eller negativt
- Ganska negativt
- Mycket negativt
- Vet inte

Hur ser du på Kulturstråket idag?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Varken positiv eller negativ
- Ganska negativ
- Mycket negativ
- Vet inte

Tillsammans arbetade du och dina kollegor i personalen med Kulturstråket på olika sätt, bär du med dig något av det arbetet idag? Om ja, vadå?

- Ja
- Nej
- Vet inte
- Fritext:

Har din förståelse av ditt yrke förändrats under tiden du arbetat med Kulturstråksprojektet? Om ja, varför? Om nej, varför inte?

- Ja
- Nej
- Vet inte
- Fritext.

Hur ser du på framtiden för Ängelholms bibliotek?

- Mycket positivt
- Ganska positivt
- Varken positivt eller negativt
- Ganska negativt
- Mycket negativt
- Vet inte

Hur viktigt är det att på arbetsplatsen diskutera frågor kring bibliotekets uppgifter och betydelse?

- Mycket viktigt
- Ganska viktigt
- Varken viktigt eller oviktigt
- Inte särskilt viktigt
- Inte alls viktigt
- Vet inte

Borde bibliotekets uppgift och betydelse diskuteras mer eller mindre än vad det gör nu på arbetsplatsen?

Mycket mer än nu

Något mer än nu

Varken mer eller mindre än nu

Något mindre än nu

Mycket mindre än nu eller inte alls

Vet inte

Varifrån hämtar du inspiration till ditt arbete?

Fritext

Ni har blivit rekommenderade att titta på en filmad föreläsning från Biblioteksdagarna 2015 med Aslak Sira Myhre, Nationalbibliotekarie i Norge. Gav föreläsningen dig något att tänka vidare kring och i så fall vad?

Ja

Nej

Fritext

Övriga kommentarer

fritext